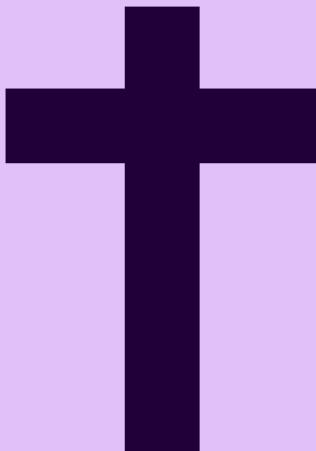

Mak Kiañij Balañ

Kyenele: Mak Kiañij Balañ Portions

**Mak Kiañin Balañ
Kyenele: Mak Kiañin Balañ Portions
Mak long tokples Kyenele long Nuigini**

copyright © 1992 Pioneer Bible Translators

Language: Kyenele

Translation by: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-06-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
a115b755-65f8-5066-80ef-18cda0f5ac80

Contents

MAK	1
---------------	---

MAK

Jonon wulu sivileve

(Matyu 3.1-2 na Luk 3.1-9 na 3.15-17 na Jon 1.19-28)

¹ Jisas Krais* Gotkik fakik wulu anafu kavila.

² Katik Aisaia* galavale balañjikin Gotkik manjik malajmi sivileve. Wun moleve buk kumbañile yila wulu kavik tonma, “Gotin kavik galava, ‘Biiye, ñin dakik wulundi ñimançapale yetik balañjik apisukuve ga ñimama wandefop, dakik mai bambavanaugh. ³ Muñungumbañi yetik balañjikin towok sivitva, “Gasak Wakinkik mai bambave, wokok mase mfaviliñjiwi.” ’ ”

⁴ De, Jonon muñungumbañik yinimeve. Kaukatik balañju manjamik ga bumñilali wun. Jonon kavik yikali yikali galaveve, “Juñjunjama anafak yive suwi. Suwindi ñin be manjamik ga bumbapa. Kavik pavindi Gotin bikik yaka wulu bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa.” ⁵ De, wunutuk yinjyinjilali Juta galavale distrikile balañju wofopti Jerusalem galavale sititile balañju wofopin. Valan bikik yakavik pañjalilile wulu sivilevendi Jonon vala ga bumbeve Jordan galavale manjamguanik.

⁶ De, Jonon kamel* dumbindi paveve wataj wokok safutuk kuwilali. Jak mfisakti paveve dika kiliñilali dauwutuk. Wun kusinjandi manaju jinjilali. ⁷ Wun kavik galaveve, “Nakik pitiki juñjunjama matikakaliwale balañjikin yinjimama pindaj. Ñin yakakatik balañjik, kapekandi apitititve wokok gamburgitile sutile ginda tokoivalen ka balakapayi. ⁸ Ñin be manjamik ga bumba, kape wun be Gotkik Sulakti* ga bumbapa.”

Jonon Jisas manjamik ga bumbeve

(Matyu 3.13-17 na Luk 3.21-22)

⁹ De, Jisasilin Nasalet galavale watikile. Nasaletin Galili galavale distrikile avit. De, Jonon balañju manjamik ga bumbeve valundi Jisasilin yetik vandi Nasalet valambe yinimeve Jontik. Kape, de, Jonon wunu manjamik ga bumbeve, Jordan manjamguanik. ¹⁰ De, Jisasilin manami alikivevekandi, de, wun wuleve fiñgalin atavikivendi Gotkik Sulakin* wunutuk walimiñgo bumbeve. ¹¹ Bumbevendi fiñgati yetik manjikin kavik galaveve, “Du ñakik ñin miliwale fak. Ñakik kumbanjin du towok miliwa.”

Satanin Jisas ta muwove

(Matyu 4.1-11 na Luk 4.1-13)

¹² De, Gotkik Sulakin* Jisas apisukuve ga ñimeve yetik muñungumbañik. ¹³ Wun kaukatik 40 valu toneve. Kavila valundi Satanin* wunu yikali yikali ta muwove yaka wulu ga pavanga. Wun muñugumbañile jakalindi tonevendi Gotkik luasamban sulun wunutuk anafak wulu ñime pañimeve.

Jisasilin pavileve wokok wulu Galiliti

(Matyu 4.12-17 na Luk 4.14-15)

* **1:6** Kamelkik piksa pes 43 tonma.

¹⁴ De, yila balañjun Jon wuwı muñjimik suwove. Suwovendi Jisasilin Galilitik njimeve. Njimevekandi Gotkik wulu anafu sivileve. ¹⁵ Wun kavik galaveve, “De, mfimimaneve valin kamfu. Yila balañjun Got lolomik tonapa. Kapendi juñjuñama anafak yive. Gotkik wulu anafu yive suwi.”

*Jisasilin balañju anjataseñ yiveve wunu vañjenmanga
(Matyu 4.18-22 na Luk 5.1-11)*

¹⁶ Jisasilin Galili galavale mañamguan vevekatik njimevekandi wuleve wuñgiakti wufaka, bikik wuja Saimondi Andru. Valan gjindj yesinja kolowove, mañamguanik. Valan valu valu yesinjandi bikik moni miñakavik yinjalili. ¹⁷ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Nunu vañjenme njime. Njin be apikakalaiyapa yesinja kolokvale danđi balañju miyakavik ga yivanja.” ¹⁸ De, valan kepat bikik gjina valambevekandi wunu vañjenme wakan njimeve.

¹⁹ De, yika njimevekandi, ñaikikfak, wun wuleve yetik wuñgiakti wufaka, Jemsindi Jon,[†] Sepetikik fu. Valan bikik bali kumbari gjina yika waingeve mfindinjeve. ²⁰ De, wun vala galaveve, kapendi valan bikik wañ bali kumbariçk valambeve, bikik luasamban balañjundi. Valambevekandi valan Jisas vañjenme njimeve.

*Jisasilin yetik yakakatik sulak sañjaeve
(Luk 4.31-37)*

²¹ De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam galavale watikik njimeve. Njimevekandi, de, Yisi Tonimbale Valundi*Sa Wamik* njinj lolo mfittiti mfittiti sivitali Jisasilin. ²² De, katik watikile balañjun wokok mfittitiwale wulu biimbii bikik kumbarigin yikali yikali kambekeve. Wun Gotkik Wulu Kumbarigikik Balañjulunjo* ava sivitve. Wun gasak pitikie wulukok wakinjingo sivitali.

²³ De, yetik ñaikik vandi yetik avit toneve katik Sa Wamik. Yetik sulak yakakatikin wunutuk dundumiive toneve. ²⁴ Kapendi wun kavik joñ galaveve, “Jisas, du Nasaletile avit. Din gitik we pavañga pave yinjima, ñetik? Din ñe yakai yakai ga tonmanga pave yinjimala? Njin du juñava. Du Gotkik anafawali.”

²⁵ Kape Jisasilin wunu apikakambeve. Wun kavik galaveve, “Manjik valambe! Wunu valambe dalañime!” ²⁶ De, katik sulak yakakatikin katik avit ga nanambevekandi towok ga joñovekandi wunu valambe njimeve.

²⁷ De, balañju wofopkik kumbarigin kambekeve. Valan busuak kavik sivileve, “Kasik gitik we? Kunju wulu sivitva, wun. Wokok manjikin pitikie. Kapendi sulak yakakalen wokok manjik biiye pava.” ²⁸ De, afindafinda katik wun paveve wulu Galilitile mita mita wofop njimeve.

*Jisasilin Pitakik wuñañi mfakambewi malikivendi anafak ga toneve
(Matyu 8.14-15 na Luk 4.38-39)*

²⁹ Valan Sa Wami* salavevekandi Jisasilin Saimondi Andrukik mfofotoq njimeve, Jemsindi Jondi. ³⁰ De, Saimonkik wuñañilin maliwi yokowi toneve safulun kukuleve. De, kape, de, valan sivileve Jisasitik, wokok mamalik. ³¹ De, Jisasilin wunutuk njimeve, wokok kilik mfove

[†] **1:19** Katik mañamik ga bumbale Jonin, wun Sakaraia galavale avitkik fak toneve. Luk 1.8-25 wutve.

mfakambekevendi wokok mamalikin valambeve katik me. Kape, de, wun kambekevekandi jeñjek masiveve valatik.

*Jisasilin balañju sakimbañ anafu ga toneve
(Matyu 8.16-17 na Luk 4.40-41)*

³² Yisi Tonimbale Valin* balakevendi, katik mfunum, valin mfatinimbevendi, katik watikile balañjun Jisasitik malanjive maliwale balañju wofop, sulak yakakale dundumiyyeve balañju wokok. ³³ De, katik watikile balañju wofopin katik mfotok lova salava pavale mai mfakunguñmi toneve. ³⁴ Kapendi Jisasilin mamalu mamalu maliwale balañju wusandan anafak ga tonevekandi sulak yakakale wusandan sañjañeve. Kavila sulak yakalen Jisas juñaveve. Kape wun sulak yakakale kavik apikakambeve, “Ben wulu sivitvandu.”

*Jisasilin Galiliti njimeve
(Luk 4.42-44)*

³⁵ De, watvit, gasak wukan vanj, Jisasilin kambewi yetik balañju miñakik mitik njime kukuñeve. ³⁶ De, Saimonin wunundi wakan toneve balañjundi njime mamfoveve, Jisas. ³⁷ Mamfovilevekandi kavik galaveve, “Wofopin du mamfova!” ³⁸ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “De, amban yila vevekatik tonmale watatik njimama, nin Gotkik wulu sivitvanga. Nin katik juñjuñamandi yijimeve.” ³⁹ Kapekandi wun Galilitile mita mita wofop njimeve. Njimevekandi Sa Wumbi* kumbangiti njini loveve. Lovevekandi Gotkik wulu sivilevekandi sulak yakakale sañjañeve.

*Jisasilin yetik andivili safu jivale mamalikiye avit anafak ga toneve
(Matyu 8.1-4 na Luk 5.12-16)*

⁴⁰ De, yetik andivili safu jivali mamalikiye balañjikin Jisasitik njime gambingi mfaiyimutve apititlevekandi kavik galambalambaneve, “Din njunu anafak ga tonmanja pave miliwalen, din balakapa.”

⁴¹ De, Jisasilin wunu balambanevekandi kilik mandivevekandi wunutuk kavik galaveve, “Nin kavik miliwa. Din anafak tonme.”

⁴² De, kepat katik andivili safu jivale mamaliki wunu valambeve, kape wun anafak toneve. ⁴³ De, Jisasilin wunu apisukuve towok galaveve,

⁴⁴ “Din waingeve. Din kavila wulu sivitvandu yetik balañjiktik. Kape dalanime dakik safu apikasilmfu Gotkik Gasak Wamile Wakundutuk*. De, Mosesilin* anañ anañ bikik anañkik wungasutuk galaveve yila lua masivanja kasik mamalik maliwale balañjukok sulakin anafak ga tonmangapale. Din kavila lua malajñmi masive kavila wakundutuk yila balañjutuk ga wutve juñavanga.”

⁴⁵ Kape katik avit galaveve balañju wofoptik. Kavila wulu mita mitatik njime galaveve, wun. Kape Jisasilin yetik watik avik njime lovapa, sipalati. Wun muñunçgumbanik tonevendi mita mitatile balañjun wunutuk njimeve.

2

*Jisasilin yetik
kiliandi gambingi yakakalekik balañjik mfapindimbe anafak ga toneve
(Matyu 9.1-8 na Luk 5.17-26)*

¹ De, muñunjugubañni tonevekandi Jisasilin Kaperneamik yika njimeve. Kapendi yila balañjun sivileve, "Jisasilin wokok mfotok tonma." ² Biyyevekandi balañjun wusandanjin wokok mfotok yinjimeve. Kapekandi balañju sakimbañ vanjin gifutupeve. Mfoton apimomowovendi yilan mfot lova salava pavale mai makolowove. Kape, de, Jisasilin valatik Gotkik wulu sivileve.

³ De, valan yetik kiliandi gaminjin sinjineve balañjik Jisasitik malanjive. Yila balañju anjataseñen wunu palasakik suwi malanjive. ⁴ Malanjivekandi ta wuleve, mfoton apimomowove. Ta wulevekandi vaviki kive mfot wunambinik vanjile nisemik malanjiveve. Malanjivevekandi Jisasilin toneve mit wofop wofop yetik kutak mfamandanjeve valan. Mfamandanjevekandi mfot kumbanjik palasaktiiliaka apikuwo ga bumbeve.

⁵ De, Jisasilin kavik wuleve, bikik juñjuñamalin kavik toneve, "Jisasikik pitikin gasak kasik balañjik anafak paviliyapa." Wulevekandi wun kavik galaveve, "Nakik wufaka, njin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Njin anañ valambale."

⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* yisiwi toneve Jisasindi. Valan bikik kumbangiti kavik juñaveve, ⁷ "Kasik balañjikin wun kavik aipandi sivitva? Wun wokok wuñ ñaikik malanjiva. Wun kavik juñava, wun Gotongo tonma! Gotin wun wusuak ñaikik pava kavik, balañjukok yaka wulu valamba.

⁸ Kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun kavik juñavevendi, de, kepat Jisasilin wokoki bikik juñjuñamavi wuleve. Kapekandi wun valatik kavik galaveve, "Ben bikik kumbangiti kavik aipandi juñava?" ⁹ Kasik kiliandi gaminjin sinjineve balañjiktik avik sivilapa, njin? Kavik waingeve sivilapati, 'Njin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Njin anañ valambale.' Kavik waingeve sivilapati, 'Din kambewi, dakik palasak yive dalañime.' ¹⁰ Kape njin be apíkalayapa, Balañjikik Fakin yaka wulu valambangapale pitikin kasik mañjikatik tonma."

Kavik sivilevekandi wun kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju valambevekandi katik kiliandi gaminjin sinjineve balañjik wulevekandi kavik galaveve, ¹¹ "Njin dutuk sivitva, kambewi, dakik palasak yive, mfotok dalañime."

¹² Kapekandi katik avitín kambekevekandi wokok palasak yive salaveve, balañju wofopkik sipalati. Kapekandi bikik kumbangin kambekevendi valan Got apíkileve. Valan kavik galaveve, "Anañ amban kavik tonmale wulu ava wutve."

Jisasilin Livai galaveve

(Matyu 9.9-13 na Luk 5.27-32)

¹³ De, Jisasilin yika njimeve manjamguan vevekatik. Njimevendi balañju wofopin yinji yinji makolokilali wunutuk. Kapendi wun valatik yikali yikali mfititiwi sivileve. ¹⁴ De, wun njimevekandi wuleve, Livai galavale avit. Wun Alfius galavale avitkik fak. Livaisin yisiwi toneve yetik takis yivangapale mfotok. Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Nunu vañjenme njime!" Kape, de, Livaisin kambekevekandi Jisas vañjenme njimeve.

¹⁵ De, Jisasilin Livaikik mfotok njimevekandi yisiwi jeñjek jiveve. Takis yivangapale balañju gasakamananji yaka wulu pavale balañju

gasakamanajin yisiwi toneve, Jisasindi wokok gunjundandi wakan. Vala wusandanjin Jisas vañjeneve.

16 De, yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañju*, valan Farisitile* autu toneve, valan wuleve Jisasilin yisiwi jeñjek jiveve yila yaka wulu pavale balañjundi yila takis yivançgapale balañjundi. Kapekandi valan wokok gunjundatik kavik kombiiyeve, “Takis yivançgapale balañjundi yaka wulu pavale balañjundi Jisasilin jeñjek aipañga jiva?”

17 De, Jisasilin kavik biiyevekandi valatik kavik galaveve, “Anafak tonmale balañjun doktatik ka ñimi. Kayi. Maliwale balañjun ñaikik doktatik ñima. Miñakavik ñin anafak wulu pavale balañju joñmi ga yinjimanja ava yinjime. Kayi. Ñin yaka wulu pavale balañju joñmanja yinjimeve.”

*Jisasilin jeñjek kakambale wulu sivileve
(Matyu 9.14-17 na Luk 5.33-39)*

18 De, yila valundi Jonkik gunjundandi Farisitile* autun jeñjek wofop kakambeve. Ava jive. Kape, de, yila balañjun Jisasitik ñime kavik kombiiyeve, “Jonkik gunjundandi Farisitile autukik gunjundan jeñjek kakamba. Ka jivi. Kape dakik gunjundan jeñjek ka kakambi. Valan jeñjek jiva. Aipanga jiva?”

19 De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Me yivapale vitik ñimale balañjun jeñjek kakambala, katik me yivapale avitín valandi tonma? Kayi. Wun valandi tonmalen valan jeñjek ka kakambi. 20 Pindañ yila balañjun katik avit malañapa. Katik vandi valan jeñjek kakambapa.”

21 De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Yila balañjun yetik anikik watañ yindan yive yetik pilik watañjile guan mfindijmalen, wun pindañ andakambindi mfapetañmi pilik watañ ga pitíwikapa. Pitíkivakandi katik guanin gasak tonapa. Kapekandi balañjun kavik ka pavi.”

22 De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “De, balañjun anikik wain manjam yañjik jak mfisakik ka fulapayi.* Kavik pavalen wun gifimbe kivakandi pitíwíki wain manamin salave sakapa. Kape jak mfisakin yakakatik tonapa. Kayi. Anikik wain anikik jak mfisakik fulapa.”

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vakik wulu sivileve
(Matyu 12.1-8 na Luk 6.1-5)*

23 De, yetik Yisi Tonimbale Vandi* Jisasilin yetik wit mandivale balam kumbanjik ñimeve. Wunundi wakan ñimeve wokok gunjundan wit mavi vekeve. 24 De, yila Farisitile* autun wunutuk kavik galaveve, “Valan kakambale wulu Yisi Tonimbale Vandi aipandi pava?”

25 Jisasilin valatik kavik sivileve, “Devitin anañ paveve wulu moleve anañ anañ, yetik balañjikin. Ben katik momotva ava wuleka? Wunundi yila balañjun yatañgin gunajan toneve. Valan jeñjekin miñakik. 26 Katik vandi Apiatalin Gotkik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin* toneve. Devitin*Gasak Wamik* ñimevekandi katik Gotkik makitik mandivale bret jiveve. Katik Gasak Wamile Wakundun busuak ñaikik jivale bret. Yila balañjun ka jivi, kakamba. Kape Devitin jive masiveve wunundi wakan ñimeve balañjutuk.”

* 2:22 Anañ valan kavik paveve, valan yetik jak mfisak yivevekandi yika mfidiñevekandi wain manjam suwove.

²⁷ Jisasilin kavila Farisitile aututik kavik sivileve, “Gotin Yisi Tonimbale Va mandiveve balañju anafak ga tonmanga. Kape Gotin balañju ava mandive Yisi Tonimbale Va anafak ga tonmanga. ²⁸ Miyakavik Balañjikik Fakin* Yisi Tonimbale Vakik Gasak Wakin tonma.”

3

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vandi
yetik avitkik kilik anafak ga toneve
(Matyu 12.9-14 na Luk 6.6-11)*

¹ De, Jisasilin yetik Sa Wamik* yika loveve. Lovevekandi ɳaikik kilik sisinjgilifukik avitin toneve, katik Sa Wamik. ² Katik Sa Wam kumbanjiile balañjun Jisas wutve jileve. Wun katik avit anafak ga tonapati Yisi Tonimbale Vandi. Kavik pavalen valan wulu mandive sivitvaŋga juŋaveve wunutuk.

³ De, Jisasilin katik kilik sisinjgilifukik avitik galaveve, “Din kaipatik ɳime.” ⁴ Jisasilin valatik kavik kombiiyeve, “Yisi Tonimbale Vandi ala wulu kakamba, ala wulu anafak tonma? Wulu anafu pavati, yaka wulu pavati? Balañju anafak ga tonmati, balañju matve ga siŋginmati?”

Kape valan wulu ava sivitve. ⁵ De, Jisasilin vala jitve van jilevekandi wokok kumbanjiin akalakive. Bikik kumbangin yakakale toneve. De, Jisasilin wokok kumbanjiin akalakeve. De, wun katik avitik sivileve, “Din dakik kilik apipiliŋjiwi.” De, Wun wokok kilik apipiliŋjiwevekandi anafak toneve.

⁶ Sa Wami salavevekandi kavila Farisitile* autun Herotkik* autundi mfakuŋgumove, Jisas ga siŋginmaŋgapale wulu gınambeve.

*Balañju gasakamanaŋ maŋamguan vevekatik mfakuŋguŋjove
(Luk 6.17-19)*

⁷ De, Jisasilin wokok gungundandi Galili maŋamguanik ɳimeve. Distrik Galilitile balañjun wusandan wakan ɳimeve. Distrik Jutatile balañjun wakan, ⁸ siti Jerusalemile balañjun wakan, distrik Idumeatile balañjun wakan, maŋamguan Jordan aŋgindajile balañjun wakan ɳimeve. Siti Tair vevekatilendi siti Saidon vevekatile balañju wusandanin wakan ɳimeve. Valan wokok wun paveve papava biiyevetkandi wunutuk ɳimeve.

⁹ Jisasilin wokok gungundatik galaveve yetik balı vevekatik malaŋmi mandivanja, kavila balañju wusandanin wunu towok gifutupandu. ¹⁰ Wun balañju wusandaŋ anafak ga toneve, kapendi maliwale balañju wofopin wunu gifutupeve, wunu mfovanja. ¹¹ De, balañjutuk mamalik masivale sulak yakakale, valan Jisas wulevekandi, valan Jisasilik makitik kumu filekevekandi kavik joŋmi galaveve, “Du Gotkik Fak.” ¹² Jisasilin apikakambe sivileve, “Ben ɳunu sivitve masivandu.”

*Jisasilin 12 autu akakalawove Aposel ga tonmaŋga
(Matyu 10.1-4 na Luk 6.12-16)*

¹³ De, Jisasilin lamik kivevekandi, wun milikive balañju wun kaňinjive. Kapendi valan wunutuk ɳimeve. ¹⁴ Wun 12 autu akakalayeve wunundi wakan tonmakandi apisukuvaŋga Gotkik wulu sivitvakandi ¹⁵ sulak yakakale saŋjanmaŋgapale pítik yivanja.

16 Kavila 12 autukok wuŋa kavik tonma: Saimon, Jisasilin yetik wuŋ galaveve, Pita. 17 Sepetikik fak Jemsindi wokok wufaka Jon. Kavila alawiň wun yetik wuŋ kavik galaveve, Boanerges. Ambikik balañdi katik wuŋkik asik kavik galava, bambalanduŋunjo fu. 18 Yila balañju Andrundi Filipti Bartolomyundi Matyundi Tomasindi yetik Jems, Alfiusikik fakti Tatiusindi yetik Saimon, Selotile* balañjikti 19 Jutas Iskariot. Jutasilin mamatutuk Jisas kindiŋmi suwapale fak.

Yila balañjun galaveve

*Jisasilin Belsepulkik pitiki wokok wulu paveve
(Matyu 12.24-32 na Luk 11.14-23 na 12.10)*

20 De, Jisasilin wokok mfotok njimeve. Njimevendi balañju wusan-danjin yika wunutuk njimeve mfakunjunjove. Kapendi wun wokok gunjundandi jeňjek akafayi jivapa? 21 De, kavik biiyevekandi wokok njinjandi janjasan wunutuk yinjimeve, wunu wuwaŋga. Valan kavik galaveve, “Wun nanambakandi tonma, kaukatik.”

22 De, yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun* wunutuk njimeve. Valan kavik galaveve, “Katik Belsepul galavale sulak yakakatikin wokok kumbaŋık tonma. Kapekandi wun katik sulak yakakalekik gasak wakinkik pitiki yila sulak yakakale saňjaŋmi.”

23 De, Jisasilin vala yinjimanga galaveve. Yinjimevendi wun apikamule wulu kavik sivileve, “Satanın* Satan avik saňjaŋpa? 24 Naikik lomin giŋgani mativavilevekandi yipatili balañjun yipatili balañjundi min njilik tonma, kavik pavalen katik lomin anafak ka tonapayı. 25 De, naikik mfotile balañjun min njilik tonmalen valan anafak ka tonapayı. 26 De, Satanın wokok gunjundandi giŋgani mativavili min njiliwalen, valan ka sambitve tonapayı. Wun miňakik tonapa.

27 De, yetik fumafumin katik gasak pitiki balañjikik mfotok yataŋgin ka lovapayı, lua fombaŋga. Wun wandefaka kiliwi balawi, lovama, lua fombaŋga pave.

28 Njin betik wulu vaŋu galava, balañjun Gotkik wulu anafu yive suwindi, Gotin kavila balañjukok yaka wulundi Got maiyawale wulu bikik safumbatik ka mandive sivilapayı. Valambapa. 29 Kape yetik balañjikin Gotkik Sulak maiyawalen, Gotin katik yakakatik wulu ka valambapayı. Wokok yaka wulu valu valu tonnjimama.”

30 Kavila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun anaň kavik sivileve, “Wun wokok kumbaŋık yetik sulak yakakatikin tonma.” Kapendi Jisasilin kavila wulu sivileve.

Jisasikik womendi wufakali nanafat?

(Matyu 12.46-50 na Luk 8.19-21)

31 De, Jisasikik womendi wufakalin yinjimevekandi tatangatik sambilevekandi yetik balañjik apisukuveve Jisas ga salavaŋga pave.

32 Balañju sakimbaŋin wunundi yisiwi toneve. Valan wunutuk sivileve, “Dakik womendi wufakali tataŋgatik tonma. Valan du salavaŋga galava.” 33 De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Nakik womendi wufakali nanimba?” 34 Wun kavila wunundi yisiwi toneve

* 3:18 Watik gaveka. Yila balañjun kavik galava, kavila Selotile balañjun Romile gavman valambanġa milikeve.

balañju jolonevekandi kavik galaveve, “Nakik womeandundi wufakalin kavila. ³⁵ Gotkik wulu pavale balañjun ñakik wufaka, ñakik sami, ñakik wome tonma.”

4

Jisasilin balamik jeñjek mandıvapagapale wulu apikamule sivileve (Matyu 13.1-9 na Luk 8.4-8)

¹ De, balañju gasakamanan Jisasitik yika ñime mfakunjuove mfanik, kapendi Jisasilin wulu mfittitiwi sivileve Galili mañamguan avaki. Kape, de, wun balinik valape yisiwove mañamguanik. De, wofopin siñasiñ mokalowove. ² Wun yila wulu gasakamanan apikamule sivileve, valatik.

De, kavik mfittitiwi sivileve, ³ “De, biiye. Yetik avitin wit mavi mandiveven masoinjimeve, wokok balamik. ⁴ De, wun miyakavik masoinjimevendi yila wit mavi masi kumuwovendi wañan ñime jiveve. ⁵ De, yila wit mavi yetik mindimín vilekik toneve mañjikatik kumuwove. Gasakamanan mañju miñakik mitik kumuwove. Kape, de, valan kepat pambi takeve. ⁶ Takevekandi valin sikapavendi kepat aliyeve. Simbilin waiñgeve ava bumbe, kape aliyeve. ⁷ De, yila wit mavi yisakik wulakin giñganik kumuwove, kapendi katik wulakinin vaiyendonevendi kavila witin ava loñmi. ⁸ De, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwove. Kapekandi kambewi gasak tonevekandi yila ñaikik ñaikikin 30 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 60 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 100 loñeve. Wofopin miyakavik loñeve.” ⁹ Kapekandi wun kavik sivileve, “Tuandukok balañjik mikinim biiyangale.”

Jisasilin aipandi apikamule wulu sivileve (Matyu 13.10-17 na Luk 8.9-10)

¹⁰ Jisasilin wokok gungrundandi ñaikik yika tonevendi, yila wunundi wokok 12 gungrundandi toneve balañjun wunutuk kavila apikamule sivileve wulu kombiiyeve. ¹¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben yivale Gotkik lomile fombale wulu, kape yila balañjun ava yive. Apikamule sivitvale wulu katik ñaikik biiya, valan. ¹² Kapekandi valan yatañgin jiñjit tonma, kape ka wuti. Yatañgin biimbii tonma, kape ka junjavi. Valan kavik pavalen junjunjamavi anafak yivakandi Gotin bikik wulu yakakale bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa. Kape kavik ka pavi, valan.”

Jisasilin katik wit mavikik wulukik asik sivileve (Matyu 13.18-23 na Luk 8.11-15)

¹³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Ben kasik apikamule sivitvale wulukik asik ka junjavala? Ben apikamule sivitvale wulu wofopkik asik avik junjavapa? ¹⁴ Katik wit mavi mandivale avitin wun Gotkik wulu mandiva. ¹⁵ Katik masi kumuwole wit mavi kavik tonma, Gotkik wulu sivitvale mitik yila balañjun wokok wulu biiya, kape Satanin afindafinda ñime diwa, katik valan biiyale wulu. ¹⁶ De, miñakavik, kavila wit mavin yetik mindim vilekik tonmale mañjikatik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiyakandi afindafinda yive vavalawa. ¹⁷ Kape valan simbili miñakik bikik kumbangitik. Nasuak ñasuak tonmale yila balañjun Gotkik wulu gilipakandi valatik yikali yikali yaka wulu pavandi valan Gotkik

wulu valamba, kepat. ¹⁸ De, miñakavik, kavila wit mavin yisakik wulakindakik mitik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiya. ¹⁹ Kape valan mañjikatile wulu wulu wofop towok junjava. Moni pipiwandi yila lua yivanja miliwa. Kavila wulun wofop Gotkik manjik vaiyendoñmandi ka loñmi. ²⁰ De, miñakavik, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiye yiye mfovakandi loñmi, yila ñaikik ñaikikin 30 loñma, yila ñaikik ñaikikin 60 loñma, yila ñaikik ñaikikin 100 loñma.”

*Jisasilin min gisakaivanga ka galavi
(Luk 8.16-18)*

²¹ De, Jisasilin kavi kombiiyeve, “Ben yisi tonmajgapale min giniñgindi tímbera? Kayi. Ben katik min mambat lolomik mandivala? Kayi. Ben mambat vilekik mandivala? Ye! ²² Anañ gisakaivale wulu wofopin wulapa. Anañ fombe tonmale wulu tatanjatik tonapa. ²³ Tuandukok balañjik mikiñim biiyangale.”

²⁴ Jisasilin valatik kavik sivileve, “Ben biiyale manjik, ben mfove. Ben atik sinjak masivalen Gotin betik katik ñaikik sinjak masivapa. Kape Gotin betik yila wusandan masivapa. ²⁵ Yetik balañjikin yila lua tonmalen, Gotin yika yila lua masivapa wunutuk. Yetik balañjikin lua miñakik tonmalen, wunutuk tonmale lua wokok, Gotin yivapa.”

Jisasilin katik wit mavin pambi tawale wulu apikamule sivileve

²⁶ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomin kavikiñgo tonma, ñaikik balañjikin wit mavi balamik mandiveve. ²⁷ De, wun wukanda ñemjilalilekandi vasisu panilali, kape kavila valundi pambi tawi apíkikiva, kape katik balañjikin katik apíkikivale wulu ka junjavi. ²⁸ De, katik mañjikalín woven ga tawi pambi, de, pindan duñmati loñmakandi, de, pindan vanj wokok mavi loñeve. ²⁹ De, kavila witin alivakandi sinjinma, kape balam wanjin ñima, yivanja pave. Wokok jeñjekin balawale.”

*Jisasilin mastet galavale munjkik wulu apikamule sivileve
(Matyu 13.31-32 na Luk 13.18-19)*

³⁰ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomin gitik woseñgo tonma? Amban gitik wulu apíkamule sivílapa? ³¹ Wun mun mastet mavinjgo tonma. Katik mañjikatik mandivale, wun vivitka vanj tonma. Yila mavi wofopin gasak. ³² Kape wunu mandive kambekuakile gasak vanj, wokok yila gasak gu miliyanjale, kapendi yila wanjan muaña kawale wokok dindinqatik.”

*Jisasilin apikamule wulu sivileve
(Matyu 13.34-35)*

³³ De, Jisasilin yila kavik tonmale wulu wusandan valatik apíkamule sivileve, bikik juñjuñamatile gikilikik. ³⁴ Wun vala wofopti tonevekandi apíkamule wulu ñaikik sivileve. Kape wun wokok gunjundandi ñaikindi tonevekandi, wun wokok wulu wofop matisivamí sivileve.

*Jisasilin galavevendi vivilimin valambeve
(Matyu 8.23-27 na Luk 8.22-25)*

³⁵ De, katik vanile mfunum, valin mfatindimbevendi, Jisasilin wokok gunjundatik sivileve, “Amban ançindanjk govapa.” ³⁶ De, valan katik

mfakunjuñeve mfa valambe njimeve. De, Jisasilin wandeñaka balinik valape yiñi mfifitiwî sivileve. Kapekandi valan wakan valapevekandi njimeve. Yila balinjan wakan njimeve, wunundi.

³⁷ De, gasak vivilimin njimandi pukapukalin gasak vanjin kambekevendi balilin manjam mfuleve. Gasak manjam mfulevendi njiliwañga pave. ³⁸ Jisasilin fufu kalañmi fop mandive ñembeve vimbati. Kape valan wunu matimfemfembe sivileve, “Watpalan, din sawulu junjaval, amban siñginapa!”

³⁹ Kapendi Jisasilin kambekuakave vivilim apivawi galavevekandi manjam wokok kavik, galaveve, “Balawi! Biam tonme!” Kape, de, vivilimin miñakik, biam toneve manjamin. ⁴⁰ Jisasilin wokok guñgundatik kavik sivileve, “Ben aipandi valaiva? Ben Gotkik wulu ava yive suwoka?”

⁴¹ De, valan towok valaiveve. Valan bisak sivileve, “Wun nanafat? Wun galavandi vivilimndi manjamin wokok mañgik biyye pava.”

5

*Jisasilin yetik balañjikik dundumiivale
sulak yakakatik sañjañeve*

(Matyu 8.28-34 na Luk 8.26-39)

¹ De, Jisasilin wokok guñgundandi manjamguan anjindanjin goeve, katik Gerasa galavale mitik. ² Govevekandi balini alikivevendi, de, kepat yetik sulak yakakale dundumiivale balañjikin gumbiti salave njimeve, Jisasitik. ³ Katik balañjikin gumbitik tonnjilali. Yila balañjun wunu ta kiliñeve. Senin ava balawi. ⁴ Valan anañ yikali yikali sendi gaminjindi kilia kiliñeve. Kape wun kiliatile sen gipiñikevekandi gaminjigitiile wokok gipiñiwî pata pata ga kumuwove. De, balañju wofopin pitan miñakik wunu wuwanjgapale. ⁵ Vasisu wukanda wun gumbitik toneve, kape lambitik. Towok kolekilalilekandi wovene wovene wokok safu mapipiliñeve, mundumundi.

⁶ Wun Jisas ganaingatik wulepakavekandi Jisasitik jañevekandi makiye danji vandamfufu amandepewi bakti mañjikatik tanjmi toneve. ⁷⁻⁸ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Kasik sulak yakakatik, din wunu valambe!” De, katik balañjikin gasak pitiki joñmi sivileve, “Jisas, du Gotkik fak. Goton wusuak ñaikik tonma, Gasak Wakin. Din ñunutuk gitik papa? Njin dutuk Gotkik wunđi angeleñmi sivitva, din ñunu yakai yakai pavandu.”

⁹ De, Jisasilin wunutuk kombiiyeye, “Dakik wuñin nani?”

De, wun Jisasitik sivileve, “Ñakik wuñin Kamañ. Ñen gasaka-manañ.” ¹⁰ Wun Jisas towok galambalambaneve vala sañjañmi yetik mitik ga njimandu.

¹¹ De, vevekatik yetik lamik yila vilun sakimbañin jitoneve. ¹² Kavila sulun galambalambanme sivileve, “Ñe kavila vilutuk apisukuve. Ñe valatiñ ga love.” ¹³ Kape Jisasilin apisukuve ga njime loveve. De, valan katik balañjik valambe salavevekandi vilutuk lovevendi kavila vilu wofopin kambilimik jañ bumbe ñiliñeve manjamguanik. De, 2000-ingjo njiliwove.

¹⁴ Kape, de, kavila vilu mañjiñjiveve balañjun mîlevekandi sivileve, già watikile balañjundi kaukatile balañjutuk. Kape, de, valan wofopin

salaveve wulanga, katik paveve wulu, gitik wulu. ¹⁵ De, valan Jisasitik njimevekandi katik kamaŋ sulu dundumiivale balañjik wuleve. Wun wataŋ kiliwi Jisasindi yisitoneve. Wokok junjunjamalin tukuakeve, kapendi kavila balañjun valaiveve. ¹⁶ Kavila wutvale balañjun Jisasilin pavale wulu yila balañjutuk sivileve, katik sulak yakakatik dundumiiveve balañjik wulundi katik vilukik wulu sivileve, valan. ¹⁷ De, kavila balañjun galambalambaneve Jisasilin bikik mañjika valambe njimaŋga.

¹⁸ Jisasilin balinik valapaŋga pavevendi katik sulak yakakale dundumiivale avitin wakan njimaŋga galambalambaneve Jisasitik. ¹⁹ Kape Jisasilin wunu kavik anjelerŋmi sivileve, “Din dakik mphotok dalanjime, dakik balañjutuk sivitvaŋga kasik Gasak Wakinin du balambanme pavale wulu.” ²⁰ Kape, de, katik avitin valambe njime sivileve Dekapolis galavale distrikile balañjutuk. Wun Jisasilin wunutuk pavale wulu sivileve, kapendi balañju wofopkik kumbangin kambekeve.

*Jisasilin yetik siŋginmale alepti maliwale me anafak ga toneve
(Matyu 9.18-26 na Luk 8.40-56)*

²¹ De, Jisasilin yika anjindanik gove alikivevendi balañju wusandaŋin wunutuk mfakunjurŋove manjamguan vevekatik. ²² De, yetik Sa Wamile* Jairus galavale gasak avitin Jisasitik njimeve. Jisas wulevekandi katik avitin Jisasikik gamburgi mitik njime mfaiyimitve apititilevekandi ²³ galambalambanme kavik galaveve, “Nakik alepin siŋginmaŋga pava. Din njime kilik mandivanja. Kavik pavalen wun anafak tonapa, ka siŋginapayi.” ²⁴ De, Jisasilin wunundi njimeve.

Gasakamanan balañjun wakan njime wunu gifutupe njimeve. ²⁵ De, nyaikik melin wakan njimeve. Wun 12 yila valu wusandaŋ ambala towok kakilali. ²⁶ Katik melin gasakamanan doktalutuk ta njilali. Kape valan wunu towok ga akalakeve kape wun wokok gasakamanan moni vala ta wusuwi valambeve. Kape wokok mamalikin ava valambe. Avan. Yika gasak toneve.

²⁷ Katik melin Jisasikik wulu biiyeve kapekandi gasakamanan balañju giŋgani yinjimeve Jisas pindanji. Yinjimevekandi wun Jisasikik wataŋ mativiviňiŋeve. ²⁸ Wun wokoki sivileve, “Nin wokok wataŋ mativiviňiŋmalen, nin anafak tonapa, yika.” ²⁹ De, kepat, wokok ambala matitikaleve. Wun juŋaveve wokok mamalikin wunu valambeve. Avan. Yika gasak toneve.

³⁰ De, kepat, Jisasilin kavik juŋaveve yila pitičin wunu valambe salaveve. Kapekandi, matiyokolow i sivileve, “Nakik wataŋ nan mativiviňiŋma?”

³¹ De, wokok gungundan wunutuk sivileve, “Balañjun gasakamanan du gifutupa. Din aipandi galava, ‘Nunu nan mativiviňiŋma?’ ” ³² Kape Jisasilin joloŋeve wunu mativiviňiŋeve balañjik wulanga.

³³ De, katik melin valaive piŋikeve. Wun juŋaveve, wokok mamalikin wunu valambeve. Kapekandi Jisasikik makitik gamburgi mfaiyimitve apititilevekandi wulu vanu sivileve. Wun wokok wulu wofop sivileve.

³⁴ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Nakik sami, din kavik juŋava, nin dakik mamalik ga apitandarŋmaŋgapale pitičin tonma. Katik juŋjunjamandi mamalik valambale, din. Din anafak dalan juŋanjime. Din dakik mamalikin yika ka yivapayi.”

³⁵ Valan kamfu sivit tonevekatik, katik bikik Sa Wamile gasak avitkik mfotile yetik avitin ɻime sivileve, “Dakik alepin anañ siŋginmale. Watpalan gitik paŋga malanmaŋga? Ga tonme.”

³⁶ De, Jisasilin bikik wulu biiyulu gilipeve. Wun katik bikik Sa Wamile gasak avitkik kavik sivileve, “Valaivandu. ɻakik wulu yive suwi.”

³⁷ De, wun balañju wofop aŋgilenevekandi wun aliluanquan balañju ɻaikik malanjeve, Pitandi Jemsindi Jon, Jemsikik wufaka, kavila aliluanquan ɻaikindi wakan ɻimeve. ³⁸ De, valan katik wamile gasak avitkik mfotok ɻimevekandi, Jisasilin kavik wuleve, yila balañjun jipala salaveve, kape yila balañjun towok yekeve. De, gasak dindinqit paveve, valan. ³⁹ De, Jisasilin lovevekandi sivileve, “Ben aipandi gasak dindinqit pandi pandi yewi? Wun ava siŋginme. Wun ñemba.” ⁴⁰ Kape valan wunu sekeve.

De, wun vala wofop tataŋgatik sañjaŋeve. Sañjaŋevekandi katik alepkik womendi wanđi wokok wunundi ɻimeve balañjundi katik alepin toneve mitik loveve. ⁴¹ De, wun katik alepkik kilik mfovevekandi galaveve, “Talita kum.” Wun ambikik balanđi kavik galava, “Kasik alepat, ɻin du galava, din kambewi!”

⁴² De, kepat katik alepin kambekevekandi makaŋimeve. Wun 12 krismas toneve. De, kavila balañjun wutve viławiki pikiliyeve, towok pikiliyeve. ⁴³ De, Jisasilin valatik towok sivileve kasik wulu yila balañjutuk sivitve masivandu. Kavik sivilevekandi yila jeŋjek katik aleptik masivanja galaveve.

6

Nasaletile balañjun Jisas gilipe ambikapeve

(Matyu 13.53-58 na Luk 4.16-30)

¹ De, Jisasilin katik mit valambe ɻimeve wokok watikik. Wokok guŋgundandi wakan ɻimeve. ² De, katik Yisi Tonimbale Vandi* wun Sa Wamik* love mfittiti mfittiti sivileve. Wulu biiyeve balañju wusandanin pikiliye sivileve, “Kasik avitin kavila wulu akati yivale? Katik wunutuk tonmale gasak junjuŋamalin avik tonma? Kasik avitin kavila gasak pitikie wulu akati yivale?” ³ Wun katik kilikvali. Wun Mariakik fak. Wun Jemsindi Josepindi Jutasindi Saimonkik wuŋgiak. Wokok samilu ambandi tonma.” Kavik sivilevekandi, de, bikik kumbanġin akakalakeve, wunundi.

⁴ De, Jisasilin kavik sivileve, “Balañjun Gotkik manġik malanġmi sivitvale balañjik akitva, kape wokok watik ɻaikik valan wunu ka akitvi, wokok ɻiŋjan wunu ka akitvi, wokok mfotile balañjun wunu ka akitvi.” ⁵ Kape, de, Jisasilin gasak pitikie wulu katik watikik avik pavapa? Kape wun ɻaikik ɻaikik malīwale balañju kilik mandivevendi apitandaŋeve. ⁶ Valan wokok wulu ava yive suwi, kapendi wun towok junjaveve.

Jisasilin wokok 12 guŋgunda apisukuveve yila wulu pavaŋga

(Matyu 10.5-15 na Luk 9.1-6)

De, Jisasilin wokok guŋgundandi wata watatik ɻilali mfittiti mfittiti sivileve. ⁷ Kape, de, wun wokok 12 guŋgunda kañiŋimileve. Kañiŋimilevekandi asikuveve alawiñe alawiñe Gotkik wulu sivitvaŋga. Wun valatik pitik masiveve sulak yakakale

sañjanjmañgapale. ⁸⁻⁹ Wun kavik galaveve, "Ben munfuti sundi safutile watañ ɳaikik malanjmi. Kape yetik watañdi kañgaiñdi bretandi yila monindi malanjmandu." ¹⁰ Wun valatik galaveve, "Ben yetik watikik ɳime apisalavakandi yetik ɳaikik mfotok love tonmumfu. Ben katik mfot valambe yetik mfotok ɳimandu. Kape yetik watik ɳimamañga pavalen, de, katik vandi katik mfot valambumfu. ¹¹ De, katik watikile balañjun be yivulu gilipakandi bikik wulu biyulu gilipalen, de, ben vala valambe ɳimumfu. Kavik pavapalen ben bikik gambinjgitile mañju bimbiliñmumfu. Kavik pamfu kavila balañjun bikik yaka wulu ga junavañgapale."

¹² Kape, de, kavila gunjgundan wata watatik ɳinji salavevekandi sivileve, yila balañju anafak juñjuñama ga yivanja pave. ¹³ Valan sulak yakakale wusandan sañjañevekandi maliwale balañju gasakananajik wel mandive anafak ga toneve.

*Herotin sivive Jonkik fop ga matipitiwove
(Matyu 14.1-12 na Luk 3.19-20 na 9.7-9)*

¹⁴ De, Herot* galavale juwutkasakin biiyeve Jisasikik wuñin gasak toneve, mita mitatik. Yila balañjun kavik galaveve, "Jon, katik balañju manamik ganga bumbeve balañjikin, wun siñgineve kape guami yika kambekevekandi yika wun Jisas tonma. Kapekandi kavila gasak pítikie wulu pava." ¹⁵ Kape yila balañjun kavik galaveve, "Elaijalín* Jisas tonma." Kape yilan galaveve, "Wun yetik Gotkik manjik malanjmi sivitvale balañjik, anañkik Gotkik manjik malanjmi sivitvale balañjikinjo tonma."

¹⁶ De, Herotin kavila wulu biiyevekandi sivileve, "Nin sivitve Jonkik fop ga matipitikeve, kape wun guami yika kambekeve."

¹⁷⁻¹⁸ Anañ Herotin wokok Filip galavale wufakakik Herotias galavale me vasomileve. Jonon Herotik kavik sivileve, "Gotkik wulun kakambeve dakik wufakakik me vasomileve wulu."

Kape, de, Herotin wokok matamatu ga ɳimeve Jon wuwi muñjimik suwove.

¹⁹ Kape, de, Herotiasikik kumbaj akalakilali Jondi. Wun Jon ga siñginmañga ta sivileve. ²⁰ Herotin Jon valaiveve. Wun juñaveve Jonon balañjik anafawali, Gotkik wulu ɳaikik pavale balañjik. Kapekandi wun Jon anafak ga tonmañga paveve. Jonon Gotkik wulu sivilevendi Herotin Jonkik manjik biiyevekandi wokok kumbañin towok kambekeve, kape wun yikali yikali biiyanja milikeve.

²¹ De, pindaj Herotiasilin Jon ga siñginmañgapale juñjuñama kavik yiveve. Herotin yetik gasak vit paveve wokok womelin wunu kakeve vandi. Kape katik vitik wokok wakindundi matamatkasundi Galilitile yila gasak autun yinjimeve. ²² De, Herotiasikik alepin love giñ siliveve, kapendi Heroti wokok vitik yinjimeve balañjun vavalakeve. Kapekandi Herotin katik aleptik kavik sivileve, "Din miliwale lua ɳunu kombiiyumfu, nin masapa." ²³ Wun galaveve, "Nin ka galavalançapayi. Din gitik lua gitik lua kombiiyalen, nin masapa. Din ɳakik lomile yipat yivanja miliwalen, nin giñgani vawa dutuk yipat masapa."

²⁴ De, katik alepin wokok wometik salave kombiiyeye, "Nin avik galavapa?"

De, wokok womelin galaveve, "Jon, katik balañju manamik ganga bumbeve balañjik, din wokok fop kombiiyumfu."

²⁵ De, kepat katik alepin afindafinda njime galaveve Herotik, “Nin kavik miliwa, katik balañju mañamik gañga bumbeve balañjik, Jon, din wokok fop kamfu kamfu angartik suwi masive njunutuk.”

²⁶ De, Herotin katik wulu biiyevrekandi juñambii juñambiyyeve. Kape wun wokok anañ towok sivileve wulu juñaveve. Wun kavila vitik yinjimale balañju mimilikeve, kapekandi kavila wun sivileve wulu valambulu gilipeve. ²⁷ De, wun yetik wunundi tonmale matamat apisukuve ga njimeve Jonkik fop matipitiwi yivanja. Katik matamatin muñjimik njimevekandi Jonkik fop matipitikeve. ²⁸ Matipitiwevekandi anjgitik suwi malanjmi masiveve aleptik. De, katik alepin wokok wometik masiveve.

²⁹ De, kavila wulu biiyevrekandi Jonkik gunjundan njimeve Jon sisinjgin yive malanjmi mandiveve guamik.

Jisasilin jeñjek 5000 aututuk masiveve

(Matyu 14.13-21 na Luk 9.10-17 na Jon 6.1-13)

³⁰ De, kavila Jisasilin apisukuveve 12 balañjun wunutuk yika yinjimevekandi bikik valan paveve papavandi mfittitiwi sivileve wulu Jisasitik sivileve.

³¹ De, balañju gasakamanajin valatik yikali yikali yinji yinjimeve, kapendi valan jeñjek avik jivapa? De, Jisasilin wokok gunjundatik kavik sivileve, “De, njunundi njime. Amban muñungumbanjik njimama, yisi wulianja.” ³² De, valan busuak ñaikik balindi muñungumbanjik njimeve.

³³ Valan njimevendi yila balañju wusandañin wule juñave njimeve. Wata watatile balañju wusandañin masi jañmi njimeve, bñdefop. ³⁴ De, Jisasilin alikivevekandi wuleve balañjun mfakuñgunjove mfa. Wulevekandi balambaneve. Wun kavik wuleve valan sipsip fuingo toneve, valan mañjiñiveve balañjikin miñakik. De, wun wulu gasakamanaj mfittitiwi sivileve, valatik.

³⁵ Kape, de, mfunum, valin bumbevendi wokok gunjundan Jisasitik njime sivileve, “Kaikalın muñungumbanç, de, valin bumba. ³⁶ Kavila balañju ga njime veveka mitandi watalik, bikik jeñjek ga wusuwanja.”

³⁷ Kape Jisasilin wokok gunjundatik kavik sivileve, “Ben jeñjek masive, valatik.”

De, valan wunu kombiiyeve, “Ñen 200 valu tonapale monitile breta wusuwapala, valatik masive ga jivanja?”

³⁸ Wun valatik sivileve, “Ben breta akuanjin tonma? Wutvanja dalanjime.”

Valan njime wutve balakevekandi yika yinjime sivileve, “Ñen ñaikik kilik bretandi alawiñ yesija tonma.”

³⁹ De, Jisasilin kavila balañju wofoptik kavik galaveve, “Ben gumu gumu yisiwi, anafak vasembañik.” ⁴⁰ De, valan gumu gumu yisiwove, yilan 100 100 yisiwove, yilan 50 50 yisiwove.

⁴¹ De, Jisasilin kavila ñaikik kilik bretandi alawiñ yesija yivevekandi fiñga matañmi wulevekandi Gotik akitve kukuñeve. Kukuñevekandi breta pitiwi masiveve wokok gunjundatik kavila balañjutuk masivevañgapale. Pavevekandi wun kavila alawiñ yesija pitiwi masiveve, wofoptik.

⁴² Kape, de, vala wofopin jive balakeve. ⁴³ De, valan yila yisingalindi breta yila 12 banda yive suwi mímilesekeve. ⁴⁴ De, 5000 autun katik jeñjek jiveve.

*Jisasilin manjamguan vilekik njimeve
(Matyu 14.22-33 na Luk 6.16-21)*

⁴⁵ Jisasilin wokok gungunda balinik ga valapeve angindanik govanja, bindefop. Wun Betsaita galavale watikik ga goeveve, vala. Wun wusuak toneve, kavila yila balañju bikik mfututuk ga njimaña pave. ⁴⁶ De, wun kavila balañju ga njime balakevekandi yetik lamik njime kivevekandi Got kukuñmaña.

⁴⁷ De, katik wukan vanj, katik balilin manjamguan gjnganik toneve. Kape Jisas wusuak siñasiñik toneve. ⁴⁸ De, wun kavik wuleve wokok gungundan towok yikiveve, kape gasak vivilimin bikik mapalatik njimevendi ta yikiveve.

De, valitik Jisasilin njimeve manjam vileki. Wun vala valambe njimaña paveve, ⁴⁹ kape valan manjam veleki wunu wuleve. Kapekandi siñgin mui juñavevekandi kolekeve. ⁵⁰ Vala wofopin wunu wule valaiyeve. De, kepat wun valatik galaveve, "Nunu kasik. Valaivandu! Kumbañgi ditipata tonme." ⁵¹ De, wun valandi balini valapevendi katik vivilimin valambeve. De, valan wutve towok mfulawikeve.

⁵² Valan katik breta masiveve wulukik asik mamañgoveve. Valan sipilavit yakakale balañju.

*Jisasilin yila maliwale balañju anafak ga toneve, Genesaretik
(Matyu 14.34-36)*

⁵³ De, Jisasilin wokok gungundandi manjamguan angindanik govekandi Genesaret galavale mitik njime bali dijeve. ⁵⁴ Diñevekandi bali valambe alikivevendi kavila balañjun wunu wule juñaveve. ⁵⁵ Kapekandi valan bikik mita mita wofop janjivekandi maliwale balañju yiveve. Valan palasuandi malañeve maliwale balañju katik Jisasilin tonmale mitik anañ biiyeve, valan. ⁵⁶ De, Jisasilin njimeve mita wofop, wata wofop, gia wata wofop, mia mita wofop, valan bikik maliwale balañju malañmi mfelekeve, bikik makalowale mfanik. Valan pavevekandi Jisasitik galambalambaneve wokok watanjile mfumfut mativiviñinmaña. Wokok watanjile mfumfut mativiviñiñeve balañju wofopin bikik mamalun valambeve.

7

*Jisasilin galaveve
Gotin Masiveve Gonguajmali Wulun gasak vanj tonma
(Matyu 15.1-9)*

¹ De, yila Farisitile* autundi yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbarangikik Balañjun* Jisasitik mfakuñgunjove. ² Mfakuñgunjovekandi wuleve Jisasik yila gungundan jeñjek jiveve, kape bikik kilia yakakale, valan ava andakambe manjamik.

³ (Kavila Farisitile balañjundi yila Jutatile balañjun wofopin bikik kilia ka andakambalen jeñjek ka jivapayi. Anañkik balañjun masiveve bikik gonguajmali fulakin kavik toneve. ⁴ Valan maket mandivale

mfanik ɳime yinjimevekandi, yataŋgin ava jive. Valan wande-faka maŋjam andakambeve. Bikik gonguajmali wulu wusandaŋ miñakavik vañjeneve. Bikik wambikasundi susumundi giniŋgiňe andakambeve.)*

⁵ De, kavila Farisitile balañjundi Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun Jisasitik kombiiyeve, “Dakik gungundan aipandi anañkik balañjun masiveve gonguajmali fulak ava pave? Valan yataŋgin jiva, kape bikik kilia yakakale, ava andakambe.”

⁶ De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben velek mapalandi sivitvale balañju! Katik Aisaia* galavale Gotkik maŋgik malaŋmi sivileve balañjikin bikik fulak waingeve galaveve. Anañ anañ wun kavik moleve, ‘Kavila balañjun ɳunu maŋgu ɳaikikti akitva, kape bikik kumbangin ganaiŋgitik tonma. ⁷ Valan ɳunu yataŋgin ta kukuňma, valan balañjukok mfittiwali wulu ɳakik wululuŋgo galava.’”

⁸ Jisasilin Aisaiakik wulu kavik galavevekandi wun wusuak yika kavik galaveve, “Ben Gotin Masiveve Gonguajmali Fulak pindave kape balañjukok gonguajmali wulu pava. ⁹ Ben kavik junava, Gotin Masiveve Gonguajmali Fulak valambakandi kape anañkik balañjukok gonguajmali fulak pava, katik anafak, a? ¹⁰ Mosesilin* anañ anañ galaveve, ‘Dakik waŋdi wome fofonombe.’ Wun miyakavik galaveve, ‘Yetik balañjikin wokok waŋdi wome mongopalen, ben katik balañjik matve ga sinqinme.’ ¹¹⁻¹² Kape ben pindavakandi galava yetik balañjikin wokok womendi waŋtik masivaŋgapale lua wun anañ galaveve Gotik masivaŋga, wun wokok womendi waŋtik masivandu. Kakamba. Gotkik lua. ¹³ Ben miñakavik Gotin Masiveve Gonguajmali Fulak valambakandi kape anañkik balañjun betik masiveve gonguajmali fulak ben katik pava. Ben miñakavik pava yila wulu wusandaŋ.”

*Jisasilin galaveve
kumbanjele wulun pave ga tonma
balañjik yakakatik
(Matyu 15.10-20)*

¹⁴ De, Jisasilin galaveve yila balañju wunutuk yika mfakuŋgumaŋga. Yinjimevendi wun galaveve, “Ben ɳakik wulu biiye juŋave. ¹⁵⁻¹⁶ Tatangatile yetik wosen balañjiktik lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. Kayi. Balañjikik kumbanjele wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa.”

¹⁷ De, Jisasilin kavila balañju valambevekandi mfotok ɳime lovevendi wokok gungundan wunutuk ɳime kombiiyeve katik mfittitik sivileve wulu. ¹⁸ De, wun valatik kavik galaveve, “Ben wakan juŋjuŋama miñakik, a? Ben ka junavai, a? Tataŋgatile yetik wosen balañjikik kumbanjele lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. ¹⁹ Katik wosen dau ɳaikik love salave, kape katik balañjikik juŋjuŋamatik ka lovapayi.”

Jisasilin kavila anañ galaveve wulu galavevendi, de, jeñjekin wofopin anafawali tonma, Gotkik makiti.†

* **7:4** Valan mamalik ava juŋave, valan andakaŋga miyakik lua daŋave. † **7:19** Mamalukik wulu gaveka. Wokok wulu balañjikik fulak galava.

20 Jisasilin yika kavik galaveve, “Balañjikik kumbanjile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa. 21-22 Balañjukok kumbanjile yila yakatik juñjuñamalin salava. Kavila kavik tonma, mendulak fulak pava, lua fomba, balañju mat mat ganja siñginma, wutviliwa, yaka wulu yaka wulu pamfuluwa, apipilaiva, mimilika miñakik, mfamuñjuwa, maiyawa, wovene yatanjin malanjkiva, kakañgin. 23 Kavila yaka wulu balañjikik kumbanjile. Valan katik balañjik yakatik ga tonma.”

Yetik Fonisiatile melin juñaveve Jisasilin pitikie kapekandi wulu paveve

(Matyu 15.21-28)

24 De, Jisasilin katik watik valambe njimeve Tair galavale siti vevekatile mitik. Wun kaukati yetik mfotok loveve, kape wokok safulun pimbiliñmeve, kapekandi wun yila balañjun wunu wutvulu gilipeve. Kape wun avik gulipiliyapa?

25 De, yetik melin, yetik sulak yakakatikin wokok aleptik dundumiyeve. Katik melin biiyeve Jisasilin yinjimeve, kape, de, wun njimeve Jisasikik gaminjigitik vandamfufundi amandepewi bakti mañjikatik mandiveve.

26 Katik melin yetik wutakiwi. Wokok gonguajmali fulakin Gris galavale lomile, kape wokok wunu kaweve watikin Sairofonisia galavale distrikile.

Wun Jisasitik yinjimevekandi galambalambaneve Jisasilin wokok alep dundumiyeve sulak yakakatik sañjañmañga. 27 Kape Jisasilin wunutuk galaveve, “Faklia bindefaka ga jive. Fakliakik bret yive kindutik malipakile fulakin yakatik.”

28 Kape katik melin wunutuk sivileve, “Gasak Wakin, mambat lolomile kindun fakliakik jeñjek vivili jiva.”

29 De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din kavik galavandi, njin anafak biiya, kape din dalañime. Katik sulak yakakatikin dakik alep valambe njima.”

30 De, katik melin mfotok njimevekandi wuleve, wokok alepin ñeñembanjik yokowi toneve. Katik sulak yakakatikin anañ valambe njimeve.

Jisasilin yaikik tuandundi mañgik miyakik balañjik anafak ga toneve

31 De, Jisasilin Tair valambe njimeve Saidon galavale distrikik. Kauka valambe njimeve Dekapolis galavale distrikik. Kauka valambe njimeve Galili galavale mañjamguanik.

32 De, valan yetik tuandusin balañjik Jisasitik malañeve. Wokok belin gikilikeve, wulu waingeve ava sivitve. Kape valan Jisasitik galaveve wokok kilik mandivanjga, katik balañjik anafak ga tonmañga.

33 De, Jisasilin katik balañjik yive kavila yila balañjukok mit valambe njimileve. Njimilevekandi wokok kiliwavi katik balañjikik tuandutuk suwovekandi susupi tulevekandi wokok kilik katik balañjikik betik mandiveve. 34 De, Jisasilin fiñga wunambin givatañmi wulevekandi, sikainevekandi katik balañjikit galaveve, “Efata!” Katik wulu amban kavik galava, “Tikuaka!”

35 De, kepat wokok tuandun tikuakevekandi wokok belin anafak tonevekandi wulu waingeve sivileve 36 De, Jisasilin valatik galaveve

yila balañjutuk sivitvandu, kape valan bala pindave sivileve. Wun towok apikakambe sivileve, kape valan Jisasikik manjik yika towok bala pindave sivileve.³⁷ Kape, de, kavila yila balañjun, bikik kumbanjin towok vañ kambekeve, kapekandi galaveve, “Wun wulu wulu wofop waingeve pava. Wun tuandusin balañju wulu ga biiya. Wun manjik miyakik balañju wulu ga sivitva.”

8

*Jisasilin jeñjek masiveve 4000 balañjutuk
(Matyu 15.32-39)*

¹ De, yetik vandi yila balañjun wusandañ mfakuñguñove, kape valan jeñjekin miñakik. Kape, de, Jisasilin wokok gunjunda kañinmi ga yinjimevekandi galaveve,² “Nin kavila balañju balambanma. Valan valu alilam tonmale, kape jeñjekin miñakik.³ Nin vala yatanjin gunaña apisukuvalen bikik mfututuk, yilan gunañaka masi siñginapati. Yilan ganaiñgati yinjimale.”

⁴ De, wokok gunjundan wunutuk galaveve, “Kaikalın muñunjumbañ, jeñjek miyakik mit. Amba breta akati yivapa kavila balañju ga jivanja?”

⁵ Wun valatik kombiiyeve, “Ben breta akuan?”

Valan galaveve, “7 breta.”

⁶ De, Jisasilin galave mañjikatik ga yisiwove, kavila balañju. Wun kavila 7 breta yivevekandi Gotik akitve kukuñevekandi pitiwı masiveve wokok gunjundatik, kavila yila balañjutuk ga masivanja. De, valan kavila balañjutuk masiveve.⁷ De, valan yila sa yesiña toneve, ɻaikile. Wun Got akitve galavevekandi kavila yesiña ga masiveve, miyakavik.

⁸ Valan jeñjek jive mamalasewi balawi, valambeve makandu 7 bandatik yive suwi mamalasekeve.⁹ Kavila balañjun 4,000-ing toneve.

¹⁰ De, Jisasilin vala apisukuve ga ɻimevekandi wun wokok gunjundandi yetik balini valape aŋgindanjk goveve Dalmanuta galavale distrikik.

*Farisitile balañjun Jisas galaveve
yila gasak pitikie wulu pavanja
(Matyu 16.1-4)*

¹¹ De, yila Farisitile* autun Jisasitik yinjimeve wunundi towok bala sivileve. Valan wunu apipilayeve, yetik ga juñavañgapale gasak pitikie wulu wunutuk ga pavanja. Valan yila wulu wokok safutuk mandive sivitvanga juñaveve.

¹² De, Jisasilin wokok kumbanjin sajmiki apiwoselevrekandi kavik galaveve, “Kamfu tonmale balañjun ga juñavañgapale gasak pitikile wulu aipandi wulanja miliwa? Nin wulu vanu betik sivitva, valan ka wulapayı. Nin vala ga wutvanga ka pavapayı.”¹³ De, wun vala valambe ɻimevekandi balinik yika valapevekandi aŋgindanjk goveve.

*Jisasilin yis apikamule wulu sivileve
(Matyu 16.5-12)*

¹⁴ De, Jisasilin wokok gunjundan bret ginanambe valambe ɻimeve. ɻaikik bret ɻaikikin balı kumbanjk toneve.¹⁵ De, Jisasilin valatik kavik

galaveve, "Ben waingeve, Farisitile* autukok yisndi Herotkik* autukok yis. Ben waingeve."

16 Wokok gunjundan bikik gumi wokok sivileve wulu sivit piiyeve. Valan kavik sivileve, "Amban bretin miñakik."

17 Jisasilin valan sivileve wulu juñavevekandi sivileve, "Ben aipandi bretin miyakik tonmale wulu sivitva? Ben ka juñavi, a? Bikik kumbangji ava tikuakika? Bikik juñjunjamalin apivitipalia? 18 Ben sipalakik, kape ka wuti, a? Ben tuandukok, kape ka bisi, a? Ben ginanambale, a?"

19 Njin bret nyaikik kilik pitik pilinjevekandi 5,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuañ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "12."

20 Jisasilin valatik yika galaveve, "Njin bret 7 pitik pilinjevekandi 4,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuañ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "7."

21 Wun valatik galaveve, "Ben ka juñavi, a?"

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

22 De, Jisasindi wokok gunjundan Betsaita galavale watikik apisalave njimeve. Apisalave njimevendi katik watikile balañjun wunutuk malanjeve yetik sipala yakakalekik balañjik. Valan wunu galambalambaneve Jisasilin wunutuk kilik mandivanja. 23 Kape Jisasilin wokok kilik mfovevekandi wunu watik kutuk malanjeve. Malanjevekandi wokok sipalatik susupi tulevekandi kilia wunutuk mandivevekandi kavik kombiiyeye "Din yila lua wutvala?"

24 De, wun wutve wulevekandi kavik galaveve, "Njin balañju wutva, kape muñango njimakatik wutva."

25 De, Jisasilin wokok kilia katik balañjikik sipalatik yika mandiveve. Mandivevendi katik avitin towok jilevekandi, de, tikuakave, wun waingeve wuleve, lua wofop. 26 De, Jisasilin wokok mfotok apisukuve ga njimeve. Wun kavik galaveve, "Din watikik apisalavandu."

Pitalin galaveve, Jisasilin Krais tonma

(Matyu 16.13-20 na Luk 9.18-21)

27 De, Jisasilin wokok gunjundandi yila watatik njimeve. Sisaria Filipai galavale siti vevekatik tonmale kavila. Valan mai njimevekatik wun wokok gunjundatik kombiiyeye, "Yila balañjun njunu nani galava?"

28 Valan wunutuk galaveve "Yilan galava Jon, katik manjamik ga bumbale fak. Yilan galava Elaija*. Kape yilan galava yetik Gotkik manjik malajmi sivitvale balañjik."

29 Kape wun vala yika kombiiyeye, "Ben njunu nanifak galava?"

De, Pitalin kavik galaveve, "Din Krais tonma, katik Gotkik Balañju Yika Yivangapale Balañjik."

30 De, wun vala apikakambeve, valan katik wun Krais tonmale wulu sivitvandu yila balañjutuk.

Jisasilin galaveve, wovene sinjinme yika kambekapa

(Matyu 16.21-28 na Luk 9.22-27)

31 De, Jisasilin valatik yila wulu mfititiwi sivileve. Kavila wulu kavik tonma, yila balañjun yaka wulu wusandan Balañjikik Faktik* pavapa,

cape, de, wokok safulun towok akalakapa. Jutatile avitkasundi Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu bengonjapa. Kape valan wunu matve ga sinqinapa. Kape aliluançik vandi yika kambekapa. ³² Wun kavila wulu matisivanjmi sivileve. Kape, de, Pitalin wun malanjevekandi vavawi sivileve.

³³ De, Jisasilin matiyokolowovekandi wokok yila gunjunda wuleve. Wun Pita miñakavik vavawi sivileve, “Satan*, din avave! Njin du wutvulu gilipa! Din Gotkik juñjuñama ka vañjenmi! Din balañjukok juñjuñama ñaikik vañjenma!”

³⁴ De, Jisasilin ga yinjimevekandi wokok gunjundandi yila balañju wusandan. Wun valatik kavik sivileve, “Yetik balañjikin ñunu vañjenme ñimanga miliwalen, woven miliwale juñjuñama ga valambe, kape wokok mamatawi muñ ga afufulive malañmi ñunu vañjenme. ³⁵ Yetik balañjikin wovene wovene kamfu kamfu kasik mañjikatik alilekalak tonmañgapale wulu gasak wulu van junava. Kavik junjavale balañjikin sinqinapa. Kape yetik balañjikin kavik ka junavi. Wun wokok woven tonmañgapale wulu gasak we ka galavi. Wun ñunundi Gotkik wulu anafu malanjive junava, kapekandi sinqinma. Kavik junjavale balañjikin alilekalak tonnjimama.

³⁶ Yetik balañjikin lua wofop van wofop yiva, kapekandi sinqinmalen, kavila luan wunu anafak avik ga tonapa? ³⁷ Katik balañjikin woveñe woveñe gitik luandi wusukapa, alilekalak yika tonmañga?

³⁸ Kamfu tonmale yakakale balañjun, Got valambale balañjun, betile yetik balañjikin ñunundi ñaikik wulu mimiliwi ñajanlambalen, Balañjikik Fakin, wokok wun yinjimale vandi, wun miñakavik mimiliwi ñajanlambapa katik balañjik. Balañjikik Fakin katik vandi wokok Wanjkik gasak pitikti valingo apikowi yinjimama Gotkik anafawali luasamban sulundi.”

9

¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Njin wulu vanju betik sivitva, kaikatik sambitve tonmale yila balañjun kavik wulapa, Gotin gasak pitikkit Juwutkasak tonapa. Wandefaka ka sinqinapayi, yilan.”

*Jisasikik safulun vavaivikeve
(Matyu 17.1-13 na Luk 9.28-36)*

² De, valu 6 vandi, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jon ñaikik yive malañive, yetik lam wunambin vanjik. Kaukatik valan bisak tonevekandi wuleve yetik fulakin wunutuk apisalavevendi kape wun yindañdi toneve. ³ Wokok wataju towok vavaivikive, towok van kiliavikive. Kasik mañjikatile yetik balañjikin wokok wataju avik ga kiliavikapa, kavik. ⁴ De, wokok gunjundan kavik wulevekatik Elaijandi* Mosesilin* pilekivalanevekatik wuleve valan. Pilekivalanevekandi Jisasindi wulu sivileve.

⁵ Kape, de, Pitalin Jisasitik kavik sivileve, “Watpalan, amban kaikatik tonma anafak. Ñe kakalak mfutu alilam ga give, dakik yetik, Mosesikik yetik, Elaijakik yetik.” ⁶ Kavila gunjundan towok valaiyevendi Pitalin kavik galaveve.

⁷ De, yetik yançimin ñime vala timbevendi yançim kumbañni yetik mañgikin kavik sivileve, “Nakik towok miliwale fakin kasik. Ben wunu

biiye.”⁸ Valan kepat ta maiyokolok mfiyyokolo kevekandi Jisas ɳaikik wuleve valan.

⁹ De, lam bumbevekandi sivilimeve Jisasilin. Katik valan wuleve wulu apikakambe sivileve. Wun kavik sivileve, “Kamfu ben wutvale wulu sivitvandu. Balañjikik Fakin s̄inginme kambekuakile vandi pindan matisivanji sivitvumfu.”¹⁰ Kavila wulun bikik kumbanji ɳaikiktik tonñilali. Kape valan bivene bivenetik kombii kombii sivit piiyeve. Katik s̄inginme kambekuakile wulu sivit piiyeve, valan.

¹¹ Valan wunutuk kavik kombiiyeve, “Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* aipandi galava Elaijalın wadefaka yinjimama?”

¹² De, wun valatik kavik sivileve, “Kavik tonma. Elaijalın wadefaka yinjimama wulu wofop waingeve mfaviliñjiwanja pave. Kape Gotkik Buk kumbanjiile wulu aipava? Kavik moleve, Balañjikik Fakin yakai yakai tonapa, kape yila balañjun wunu maiyakapa.¹³ Kape ɳin kavik galava, Elaijalın anañ yinjimeve. Yila balañjun wunutuk bikik juñjunjamandi paveve. Gotkik buk kumbanjiile anañ moleve wulu miyakavik paveve, valan.”

*Jisasilin yetik sulak yakakatik dundumiyeve fak anafak ga toneve
(Matyu 17.14-21 na Luk 9.37-43)*

¹⁴ De, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jonindi wokok yila gunjundatik yinjimevekandi wuleve, valatik mfakove toneve gum. Katik gum kumbanjiile yila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* valandi wulu sivit piiyeve.¹⁵ De, kavila gumile balañjun wofopin Jisas wulevekandi bikik kumbangin kepat kambekeve. Valan wunu wutve jañevekandi wunu wutve vavalawa galaveve, “Anafak yinjima!”

¹⁶ Wun valatik kombiiyeve, “Ben gitik wulu sivit piiya?”

¹⁷ De, katik gum kumbanjiile yetik balañjikin galaveve, “Watpalan, ɳakik fak yetik sulak yakakatikin dundumiive mañgik miyakik ga tonma, kapendi ɳin dutuk malanjma.¹⁸ Katik sulak yakakatikin dundumiivendi wun gapakandi suapin salava mamalinjñi kapekandi ɳandu likitiwa safulun pektajmuwa. ɳin dakik gunjundatik ga sañjanjmaña ta kombiiya. Valan ka balawi.”

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben kamfu tonmale balañju. Ben Gotkik wulu yive susuka miñakik balañju. ɳin bendi akuañ valu tonapa? ɳin valu valu be ta mfititi mfititi sivitvale. Ben ka juñavi, a? ɳin valu akuañ kavik pavapa, betik? Katik fak ɳunutuk malanjmi!”²⁰ De, valan wunu Jisasitik malanjevendi katik sulak yakakatikin Jisas wulevekandi katik fak ga gapeve. Katik fakin mañjikatik kukumukevekandi asokopekevendi suapin salaveve mamalinjñi.

²¹ De, Jisasilin katik fakik wañtik sivileve, “Valu akuañ kavik toneve?”

Wun galaveve, “Sawekatik mandivileve, wun.²² Yila valu katik sulak yakakatikin mindatik ganja kumukeve yila valu mañambitik ganja kumukeve, wunu ga s̄inginmanja pave. Kape din balawalen, ne balambanmakandi matikokolewi.”

²³ Jisasilin wunutuk sivileve, “Din aipandi galava ‘Din balawalen’? Yetik balañjikin kavik juñavalen, ‘Gotin balawa,’ de, katik balañjikin balakapa wulu wulu wofop pavanya.”

²⁴ De, kepat katik fakik wañin galaveve, “ɳin kavik juñava! ɳin ta juñavale dañ waingeve ga juñave.”

²⁵ De, Jisasilin wulevekandi yila balañjun wusandan jañmi mfakuñgumove, wun katik sulak yakakatikik apikakambe sivileve, “Din, mangik ga valambalendi tuandu sin ga tonmale sulak, ñin du apikakambe sivitva, wunu valambe dalañime. Wunutuk yika dundumiivanja yinjimandu.”

²⁶ De, katik sulakin ga kolewi gapevekandi wunu valambe ñimeve. Kape katik fakin sisinjin vanjinjo toneve. Miñakavik wulevekandi balañjun wusandanin sivileve, “Wun anañ sinjinmale.” ²⁷ Kape Jisasilin wokok kilikik mfove mfakambekevendi wun kambewi sambileve.

²⁸ De, Jisasilin wokok gunjundandi vala valambe ñime loveve yetik mfotok. Valan bisak tonevekandi Jisasitik kavik kombiiyeve, “Ñen aipandi katik sulak yakakatik sañjanmaña ta pava?”

²⁹ Wun valatik kavik galaveve, “Kavik tonmale sulun ñaikik fulakin ñaikikin tonma, sañjanmañgapale, ambikik Wañ kukuñmalen, balakapa.”

Jisasilin yika galaveve, woven sinjinme yika kambekapa

(Matyu 17.22-23 na Luk 9.43-45)

³⁰ De, Jisasilin wokok gunjundandi katik mit valambe ñimeve. Valan Distrik Galili ñiñawi ñaikindi ñimeve. Jisasilin wokok gunjundantik yila mfittitiwale wulu sivitvanja milikeve, kapekandi yila balañjutuk wunu ga wutve juñjuñawulu gilipeve. ³¹ Wun wokok gunjunda kavik mfittitikeve yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindiqmi suwapa yila mamatutuk. Valan wunu matve ga sinjinapa. Matve ga sinjinmindi wun alilançik vandi yika kambekapa. ³² Wokok Gunjundan wokok wulu mamañguve kape kombiiyulu valaiyeve.

Atik balañjikin gasak tonma

(Matyu 18.1-5 na Luk 9.46-48)

³³ De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam galavale watik apisalave ñimevekandi mfotok ñime loveve. Lovevendi Jisasilin wokok gunjundatik kombiiyeve, “Masi ñimakandi ben gitik wulu sivilima?”

³⁴ Kape valan wulu miñakik. Valan masi ñimevekandi vala giñgani nan gasak tonapale wulu sivilimeve bivenetik.

³⁵ Kape, de, Jisasilin yisikekandi gave ga yinjimeve, wokok 12 gunjunda. Yinjimevendi valatik kavik sivileve, “Yetik balañjikin gasak van tonmaña miliwalen, wovene wovene mañjika vanjik malanjbumbé yila balañju wofopkik luasamban tonme.”

³⁶ De, Jisasilin yetik fakliak yive mfapiñgapeve bikik giñganik. Wun mamatawuwi tonevekandi valatik kavik galaveve, ³⁷ “Yetik balañjikin ñunu juñavalen kapekandi yetik kavik tonmale fak matikokolewalen, wun ñunu matikokolewa. Miñakavik yetik balañjikin ñunu matikokolewalen wun ñunutuk ka pavi. Kayi. Wun ñakik ñunu apisukuve ga yinjimale Wañ matikokolewa.”

Jisasilin ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava galaveve

(Luk 9.49-50)

³⁸ De, Jonon Jisasitik galaveve, “Watpalañ, ñen dakik wujdi sulak yakakale sañjanmale balañjik wutvale. Wun amba ava vañjenme kapendi ñen wunu apikakambale.”

39 Kape Jisasilin kavik galaveve, "Wunu apikakambandu. Yetik balañjikin ɻakik wuñdi gasak pitkie wulu pavalen, wun kamfu kamfu ɻunu avik maiyakapa? 40 Ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava. 41 Yetik balañjikin juñavalen ben Kraistile*, kapekandi wun ɻaikafak miña mañam betik masiva, ɻin wunutuk anafak pavapa. ɻin wulu vanj betik sivitva, ɻin wokok anafak fulak yatanjin ka valambapayi."

*Jisasilin yaka wulu pavandu galaveve
(Matyu 18.6-9 na Luk 17.1-2)*

42 Jisasilin kavik galaveve, "Yila faklian ɻakik wulu yive suwapa. Yetik balañjikin kavik tonmale fak ɻakik wulu ga valambalen, wun yakai yakai vanj tonapa. Yila balañjun wandefaka katik balañjik yetik gasak mindim wokok biñbatik diñmakandi gia mañamguanik yukuaki ga ɻiliwalen, valan anafak pava wunutuk. ɻiliwale fulakin yakai yakai vanj gaveka. Yetik balañjikin safakliak pave ɻunu ga valambalen, ɻin yakakatik vanj wunutuk papa.

43-44 Kape, de, dakik yetik kılıkin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavingi, de, din dakik kılık matipitikumfu. Din Wunambinik ɻaikik kılıkti ɻimalen, din anafak tonapa. Kape din alawiñ kiliandi Heltik ɻimalen, din yakai yakai vanj tonapa. Heltile minin kusimbeve min gaveka. 45-46 Dakik yetik gambañin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavingi, din dakik gambañ matipitikumfu. Naindan gambañdi Wunambinik ɻimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik gambañgi alawindi ɻimalen, din yakai yakai vanj tonapa. 47 Dakik yetik sikiñin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavingi, din dakik siki dikumfu. Din Gotkik watikik ɻaindañ sikindi ɻimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik sipala alawiñdi ɻimalen din yakai yakai vanj tonapa. 48 Heltile mfumfundan ka siñginapayi. Miñakavik Heltile minin ka kusimbapayi.

49 Minik apikuwapa balañju wofoptik sota mafafilewaliingo.*
50 Sotan anafak. Kape sotan sotango ka giñgiliñmalen, din avik pave yika anafak ga tonapa? Bikik kumbangji sotango ga giñgiliñmikanja, kapekandi bivene bivenendi ka ɻiliwa."

10

*Jisasilin meandu malata
apitomoñmale wulu sivileve
(Matyu 19.1-12 na Luk 16.18)*

1 De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam valambe ɻimeve Dis-trik Jutatik Jordan mañamguan anjindanjk. De, balañjun wusandanjin yika wunutuk mfakanjuove. Kape, de, wun wokok fulak kavik paveve, wun valatik yila wulu mfititiwi sivileve.

2 De, yila Farisitile* autun wunutuk yinjime wunu muwi dipikape kombiiyeve, "Gotin Masiveve Goñguajmali Fulakin* kavik galavala, yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavale fulakin anafak, a?"

* 9:49 ɻen kasik apikamule sivitvale wulutile juñjuñama waingeve ka junavi. Kape yila balañjun wusandanjin juñava wokok asikin Wok Pris 2.13 tonma.

³ Jisasilin kavik galaveve, “Anañ anañ Mosesilin* ambikik anañ toneve wunjasutik gitik wulu sivileve?”

⁴ Valan kapendi kavik galaveve, “Mosesilin galaveve yetik avitín wokok me apitomoñmaŋga pavalen katik avitín wokok me apitomoñmaŋgapale janda motve masive wokok metik.”

⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben wulu pindavale balañju, kapendi Mosesilin katik ɻaikik wulu betik motve masiveve. ⁶ Kape anañ anañ vanj Gotin yila wulu galaveve. Gotin lua wofop mandivevekandi, wun balañju mañjikatik gotve mandiveve. Aviti me mandiveve, wun. ⁷ Gotin kavik paveve, kapekandi wun ambatik kasik fulak masiveve. De, yetik avitín wokok wanđi wome valambakandi wokok me yivpa. ⁸ Yivakandi valan alawiñiñ ɻaikik safu tonapa. Valan alawiñiñ gaveka. Kayi. ɻaikik balañjikingo tonapa. ⁹ Kape, de, Gotin anañ mfakuñove balañju, yetik balañjikin apitomoñmandu.”

¹⁰ De, Jisasindi wokok gunjundan mfotok ɻimevendi wokok gunjundan katik wun anañ sivitvale me apitomoñmale wulu yika kombiiyeve. ¹¹ Kapendi wun valatik galaveve, “Yetik avitín wokok me apitomoñme yetik me yivalen, wun mendulak fulak pava. Wun wunutuk yakai yakai pava. ¹² Miyakavik yetik melin wokok malat apitomoñme yetik malat yivalen, wun miyakavik mendulak fulak pava.”

Jisasilin faklia wunutuk ga yinjimanya galaveve

(Matyu 19.13-15 na Luk 18.15-17)

¹³ De, yila balañjun faklia Jisasitik malañmaŋga paveve, wun vala mfovanja. Kape wokok gunjundan vala apikakambe galaveve.

¹⁴ Jisasilin kavik wulevekandi gilipe valatik kavik sivileve, “Faklia ɻunutuk ga yinjime. Apikakambe sivitvandu. Gotkik lomile balañjun kavik tonmale balañju. ¹⁵ Njin wulu vanj betik sivitva, yetik balañjikin Got lolom tonmaŋga sa fakliakingo ka vavalawalen wun Gotkik watik avik lovapa? Kayi vanj.” ¹⁶ Kape, de, Jisasilin kavila faklia mamatawuwo kilia valatik mandive kukuñeve, Gotin valatik wulu anafu ga pavaŋga.

Lua gasakamanar tonmale avitín

Jisasindi wulu sivileve

(Matyu 19.16-30 na Luk 18.18-30)

¹⁷ De, Jisasilin yetik mitik ɻimevekatik yetik avitín wunutuk jañmi yinjimevekandi vandamfufu mañjikatik mandivevekandi kombiiyeve, “Watpalan Anafawali. Njin avik pave Gotki tonñimama siñambamavi?”

¹⁸ Jisasilin wunutuk kavik sivileve, “Din ɻunutuk aipandi anafawali galava. Got ɻaikikin tonma anafawali. ¹⁹ Din aipandi kombiiya? Din Gotin Masiveve Gonguanymali Fulak* juñava, ‘Balañjik mat mat gañga siñginmandu. Mendulak Pavandu. Yetik balañjikik we fombandu. Balañjikik safutuk muwale wulu mandive sivitvandu. Muwi apipilaive yivandu, yetik balañjikik we. Wanđi wome waingeve fofonombe.’”

²⁰ De, katik avitín Jisasitik sivileve, “Watpalan, njin sawekatik mandivili miyakavik kavila wulu ɻaikik juñave pañilali.”

²¹ Jisasilin wunu wulevekandi towok milikevekandi kavik sivileve, “Din yetik ɻaikik fulak ava pave. Din dakik lua yila balañjutuk ga wusuwi. Yivale moni miña balañjutuk yatañgin masive. Kavik

pavakandi din lua wusandaŋ Hevenik tonapa. Kape, ɻime. Nunu vañjenme ɻime.”

²² Katik mangik biiyevrekandi baŋgaiviki ɻimeve. Wokok lua gasakamanan toneve.

²³ De, Jisasilin wokok gunjundatik wutve sivileve, “Lua wusandaŋ tonmale balañjun Got lolomik tonmaŋga ta mandimbii mandimbiiapati.”

²⁴ Wokok gunjundan wokok wulu biiyevrekandi bikik kumbaŋgin kambekeve. Kape Jisasilin yika sivileve, “Wufakali. Balañjun Gotkik lolomik tonmaŋga ta mandimbii mandimbiiapati.” ²⁵ Gaŋgiikik fopile guanik kameltin love salavakalen ka balakaŋgale. Miyakavik lua wusandaŋ tonmale yetik balañjikin Gotkik watik avik lovapa. Kape katik lua towok tonmale balañjikin Gotkik watik ta lovale wulun kameltin gaŋgiikik fopile guanik love salavale wulu matikakaliwa.”

²⁶ Wokok gunjundan kavik biiye towok pikiliye kombiiyeve Jisasitik, “Miyakavik tonmalen, nan Gotki tonŋimama siŋambamavi?”

²⁷ Jisasilin vala wutve sivileve, “Balañjun avik? Kape Gotin balakapa. Wun pava wulu wulu wofop.”

²⁸ De, Pitalin wunutuk galaveve, “Wutve, ɻen lua wofop valambevekandi vañjenma, du.”

²⁹ De, Jisasilin sivileve, “Nin wulu vaŋu betik sivitva, yetik balañjikin ɻunu vañjenme miliwakandi wokok mfoti wunjiaŋki wuiňaŋdi wufakandi aviti samindi waŋdi womendi maŋjikandi faktia valambalen ɻunundi Gotkik wulu anafu vañjenmaŋga, ³⁰ wun kamfu watik tonmale vandi 100 mfutundi wufakalindi samilundi womeandundi faktiandi maŋjika yivapa. Kape yila balañjun yaka wulu wunutuk papa. Kape wun pindan siŋambamavi tonŋimama Gotki. ³¹ Kape yila wusandaŋ kamfu gasak tonmale balañju Gotin malanjbumbapa. Kape yila wusandaŋ wuŋa miyakik tonmale balañju Gotin malanjkivapa.”

*Jisasilin yika galaveve, woven siŋginme yika kambekapa
(Matyu 20.17-19 na Luk 18.31-34)*

³² De, Jisasilin wokok gunjundandi yila balañjundi Jerusalemik masi ɻimeve. Jisasilin wandeſop ɻimeve. Valan pindanile balañjun veven junavevekandi valaiyeye. Mai kamfu ɻimevekandi Jisasilin wokok gunjunda yive sivilimeve wunutuk pindan pavaŋgapale papawa.

³³ Wun kavik sivileve, “Biiye. Amban Jerusalemik ɻima. Yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindinmi suwapa Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjutuk*. Valan wunu ga siŋginmaŋgapale wulu sivitve timbapa. Kapekandi wunu masivapa wutatik. ³⁴ Kavila wutan wunu maiyawakandi susupi tulakandi towok paŋyakandi matve ga siŋginapa. Matve ga siŋginmindi wun alilanjkik vandi yika kambekapa.”

*Jemsindi Jonon gasak tonmaŋga kombiiyeve
(Matyu 20.20-28)*

³⁵ Sepatikik fun, Jemsindi Jon, valan Jisasitik ɻime kombiiyeve, “Watpalan, ɻen kombiiyale wulu din pavaŋga miliwa.”

³⁶ Jisasilin valatik sivileve, “Ben nin gitik we pavaŋga miliwa?”

³⁷ Valan sivileve, “Din gasak tonmakandi ɻetile yetik mamataŋ ga yisiwi, yetik aŋgataŋ ga yisiwi.”

³⁸ De, Jisasilin valatik sivileve. “Ben kombiiyale wulu ben waiŋgeve ka jun̄avi. Ben waiŋgeve jivapala kasik ɻin jivapale wombikasak? Katik ɻin maŋamik bumbale we ben wakan kavik bumbapala?”

³⁹ Valan galaveve, “Ñen balawa.”

Kape, de, Jisasilin valatik sivileve, “Ñin jivapale wombikasak ben jivapa. Miyakavik ɻin maŋamik bumbale we ben miyakavik bumbapa. ⁴⁰ Kape mamataŋdi angataŋik yisiwaŋgapale wulu ñakik wulu gaveka. Kavila tikiŋmu Gotin galavale balañjukok.”

⁴¹ Kavila yila fopat gun̄gundan kavila wulu biiyevekandi bikik kumbangin yakakale, Jemsindi Jontok. ⁴² Kape Jisasilin vala ga yin̄imevekandi galaveve, “Ben jun̄ava, wutan yila balañju gasak wakin galava. Kavila wutatile gasak wakundun bikik lolomik tonmale balañju bikik wulu ga biiye pave. Bikik gasak autun bikik juñjunjama sivitva yila balañju ga pavanya. ⁴³ Kape ben kavik tonmandu. Gasak balañjik tonmangapale betile balañjikin bikik luasamban tonme. ⁴⁴ Betile yetikin wakin tonmaŋga miliwalen, wun sambanma van̄ tonme. ⁴⁵ Miyakavik Balañjik Fakin ava yin̄ime yila balañju wunu matikokolewaŋga. Kayi. Wun yila balañju matikokolewaŋga yin̄imeve. Wun siŋgiŋinmaŋga yin̄imeve, yila balañju wusandan̄ wusuwaŋga.”

*Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve
(Matyu 20.29-34 na Luk 18.35-43)*

⁴⁶ Jisasilin wokok gun̄gundandi Jeriko galavale watikik ñimeve. Yika valambe ñimevekandi yila balañju gasakamanan̄in wakan ñimeve. De, mai laŋginik yisiwi toneve Bartimeus galavale avitin. Wun Timeus galavale avitkik fak. Bartimeusilin yetik sipala yakakalekik avit. ⁴⁷ Wun Nasaletile Jisasilin yin̄imeve sak biiyeve. Biiyevekandi kavik joŋ galaveve, “Jisas! Devitkik* Afun! Din ɻunu balambanme!”

⁴⁸ Valan wunu apikakambe kavik galaveve, “Din maŋgik valambe!”

Kape wun yika towok van̄ joŋ galaveve, “Jisas! Devitkik Afun! Din ɻunu balambanme!”

⁴⁹ De, Jisasilin ñimevekandi sambitve kavik galaveve, “Ga yin̄ime.”

Valan katik balañjiklik sivileve, “Dakik kumbang ga apitiwi. Kambewi. Wun du galava.”

⁵⁰ De, wun wokok safu timbeve yetik wataŋ malipaki afindafında pitikti kambekuakavekandi Jisasitik ñimeve.

⁵¹ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Din ɻin dutuk gitik pavanya miliwa?”

Wun sivileve, “Watpalan̄, ñakik sipala anafak ga tonme.”

⁵² Jisasilin wunutuk sivileve, “Din kavik jun̄ava ɻin pitikin tonma dakik sipala anafak ga tonmaŋga. Kapekandi din anafak dala jun̄ajime.”

De, kepat wun waiŋgeve wulevekandi Jisas vaŋjenme ñimeve katik masi.

11

*Jisasilin Jerusalemik ñime apisalaveve, Juwutkasakingo
(Matyu 21.1-11 na Luk 19.28-40 na Jon 12.12-19)*

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi njimeve Jerusalem vevekatile sa watatik. Betfagendi Betani galavale wata. Kavila wata alawiñiñ Oliv galavale lam gambañik tonma.

De, Jisasilin wokok gungunda alawiñ apisukuve ga njime ² galaveve, "Ben anjistik watikik dalañime. Njime apisalavakandi kepat wulapa yetik diñmale kambin donki. Yetik balañjikin ava yisiwi anañ wunutuk. Tokoive yimalañumfu. ³ De, yetik balañjikin betik kavik kombiiyalen 'Ben aipandi pava?' ben kavik galavumfu, 'Gasak Wakinin yila wulu pavapa, wunundi.' De, wun afindafinda ga yinjimama yika."

⁴ De, valan njimevekandi wuleve, yetik diñmale kambin donki. Wun yetik mfotok lova salava pavale mai gia mai lañginik toneve. Valan wunu tokoiyeve.

⁵ Tokoiyevekatik kaukatik tonmale balañjun kombiiyeve, "Ben aipanga tokoiva katik donki?"

⁶ De, Jisasikik gungundan Jisasilin galavale manjik sivileve valatik. Kapendi valan ga malanjeve Jisasitik.

⁷ De, Jisasitik malanjevekandi wokok gungundan bikik wataju donkikik siñmatik simbile ga yisikeve Jisas. ⁸ De, yila balañjun Jisas fofonombañga milikevekandi bikik wataju masi simbileve, kape yila balañjun balambitik njime mun batifu vawi malañmi masi simbileve. ⁹ De, yila balañjun bñdefop njimeve, yila pindañ njimeve. Valan kavik fofonombe akitve galaveve, "Ñen Got akitva! Got, din waingeve pave katik ñetik Gasak Wakinkik wunđi njimale balañjiktik!" ¹⁰ Got, din waingeve pave ñikik wungasak Devitkik lomtik! Yika wokok sumuanjalin Juwutkasak tonapa! Hevenile luasamban sulun Got akitva!"

¹¹ De, Jisasilin Jerusalemik apisalavevekandi Gotkik Gasak Wam* mfawuñove pumbumik lovevekandi lua wofop jolongokove. Kape mfunum. Kape, de, wun wokok 12 gungundandi Betanitik njime salaveve.

*Jisasilin galaveve fik galavale muñ yika mavi ka loñapayi
(Matyu 21.18-19)*

¹² De, wulak vandi valan Betani valambe njimevekandi Jisasilin gunaña giveve. ¹³ De, Jisasilin yetik fik galavale muñ ganaingatik wuleve. Katik munjkik daña fofokeve, kape, de, Jisasilin njime mavi ta mamfoveve, daña ñaikik fofokeve. Wun loñmale sinja gaveka. ¹⁴ De, Jisasilin galaveve, "Din yika ka loñapayi. Yila balañjun dakik mavi ka jivapayi. Kayi vanj." Wokok gungundan katik manjik biiyeve.

Yilan balañjun moni yivangapale lua Gasak Wamik malajmi mandivevendi Jisasilin sañjañeve

(Matyu 21.12-17 na Luk 19.45-48 na Jon 2.13-22)

¹⁵ De, Jisasilin wokok gungundandi Jerusalem njime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbumik njime lovevekandi maket mandivale mfanile balañju sañjañeve. Wun moni bala mfilimikeve mfanile mambatu mfamfunjañevekandi walimu mandive ga wusuwale autukok tikimu apikindanjeve. ¹⁶ Pavevekandi wun Gasak Wam mfawuñove pumbumik bikik lua mamalañulu

* ^{11:9} Kavila wulutile wokok juñjuñamalin kavik tonma, Gotin Jisas apisukuveve wokok wulu pavañga pave. "Gotin waingeve pava wokok wun apisukuvale balañjiktik."

kakambeve. ¹⁷ Wun kavik mfititiwi galaveve, “Gotkik buk kumbañile wulu kavik tonma, ‘Nakik mfoton ɻunu kukuñmale mfot tonapa, mita mitatile balañju wofopkik.’ Ben kavik juñavala? Kape ben fumafumukok totonga ga tonma.”

¹⁸ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu matve ga sinqinmangapale wulu sivit piyeve. Valan wunu valaiyeve. Balañjun wofopin wokok mfititiwi sivileve wulu biiyevendi bikik kumbañgin towok kambekeve.

¹⁹ De, mfunum Jisasindi wokok gunjundan Jerusalem valambe ɻimeve.

*Jisasilin galaveve yetikik balañjikin Gotkik wulu towok juñave kukuñme sivitvalen
Gotin wokok manjik biiye papa*

(Matyu 21.20-22)

²⁰ De, wulak vandi watvit ɻimevekatik Jisasindi wokok gunjundan wuleve katik fik galavale muñ aliyeve, wokok simbilin wakan.

²¹ Wulevekandi Pitalin katik Jisasilin anañ paveve wulu juñave galaveve, “Watpalan, wutve! Din galavale muñin aliva!”

²² De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben juñave, wulu vanju. Kukuñmingi, Gotin wulu papa. ²³ Nín wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin kasik lamtik galavalen, ‘Katik lam, Gotin du yive yukuakapa già manjamguanik,’ katik balañjikin katik ɻaikik juñjunjama ɻaikik juñavalen Gotin papa kavik wun galavale we. Wokok kumbañin matiñjuñavalen Gotin ka pavapayi. ²⁴ Kapekandi nín betik sivitva, kukuñme kombiiyale wulu wofop kavik towok juñave Gotin anañ pavale. Kavik juñavalen Gotin ben kombiiyale wulu papa.”

²⁵⁻²⁶ Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Ben sambitve kukuñmalen, ben yila balañjukok betik yakayi pavale wulu valambe. Bikik safumbatik mandive sivitvandu. Kavik pavalen Gotin bikik yaka wulu valambapa. Wun bikik safumbatik mandive ka sivilapayi.”

Valan Jisas kombiiyeve wokok pitik nan masivale

(Matyu 21.23-27 na Luk 20.1-8)

²⁷ De, Jisasindi wokok gunjundan Jerusalemik yika ɻime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbum kumbaññi ɻime lovevekandi yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjundi* yila Avitkasun wunutuk yinjime ²⁸ kavik kombiiyeve, “Kavila wulu akatik yive pava, din? Nan sivitve masiva, dutuk, katik dakik wulu pavañgapale wulu?”

²⁹ De, Jisasilin valatik yika galaveve, “Nín yila wulu betik kombiiyapa. Ben sivitviñgi, nín katik ɻunutuk sivitve masivale wulu betik sivilapa. ³⁰ Ben Jonon manjamik ga bumbale wulu avik juñava? Gotkik wulu a? Balañjikik wulu a? Ben ɻunutuk sivitve.”

³¹ De, valan busuak kavik sivit piyeve, “Amban Got galavalen, wun kavik galavapa, ‘Ben aipandi ava yive suwi juñave?’ ³² Kape amban balañju galavalen amba yakakai papa.” Valan yila balañju valaiyeve. Yila balañju wofopin kavik juñaveve, katik Jonon Gotkik manjik malanjmi sivitvale balañjik toneve wulun wulu vanju toneve.

³³ De, valan Jisasitik sivileve, “Ñen akonjma.”

De, Jisasilin valatik sivileve, “Nin miñakavik wowakandi ka sivitapayı, katik ɻunutuk sivitve masive ga pavale wulu.”

12

*Jisasilin wain mandivale balamile wulu apikamule sivileve
(Matyu 21.33-46 na Luk 20.9-19)*

¹ De, Jisasilin kavila gasak aututuk apikamule wulu sivileve kavik, “Yetik avitin wain galavale muña mandiveve wokok yetik balamik. Balam gisikaiye pumbumbeve pumbum paveve. Mindimik mut anañ yowove wain mavi sambı sisıwançgapale. Wun yetik wunabın vanjle mfot giveve, balam jitvançgapale. Kavila wulu wofop pavevekandi yila balañjutuk valambeve katik balam. Wain mavi vewi balawakandi valan wovenetik yila masapa. Kavik pavevekandi woven ganaingatik ɻime toneve.

² De, wain mavi lonevendi wokok luasamban balañjik apisukuve ga ɻimeve kavila balamik tonmale balañjutuk, yila mavi ga yivança pave. ³ Valan katik luasamban yive mfove paiyeviekandi yatangın ga ɻimeve. ⁴ De, katik avit wokok yetik luasamban balañjik apisukuve ga ɻimeve, kape valan wunu yive mfove fopik paiyeviekandi maiyakeve. ⁵ De, wun yetik miñakavik apisukuveve yıka. Valan wunu matve ga sıñgineve. De, wun miñakavik yıka yila apisukuve ga ɻimeve. Valan yila paiyeye, yila mat mat gañga sıñgineve. Kape, de, yila luasamban balañju miyakik.

⁶ Kape, de, katik gasak avitin yetik balañjik toneve, wokok ɻaikik fak, towok miliwale. De, pindaj wun wokok ɻaikik fak ga ɻimeve. Wun kavik galaveve, ‘Valan ɻakik fak fofonombapa.’

⁷ Kape kavila balamik toneve balañjun katik fak wulevekandi bivenetik kavik sivist piyyeve, ‘Katik fakin wokok wañkik limbañik tonma. Kape, de, ɻime. Amban wunu matve ga sıñginapa. Wokok balam ambikik tonapa.’ ⁸ Kavik sivilevekandi valan wunu yive mfove matve ga sıñginevekandi sisıñgin yukuakave balam kutuk.”

⁹ Jisasilin katik wulu sivilevekandi yila wulu kavik sivileve, “Katik balam wañin gitik wulu papa? Wun yıka yinjimama balamik tonmale balañju matve ga sıñginmañga pave. Ga sıñginme balawakandi balam masivapa yila balañjutuk.”

¹⁰ Gotkik buk kumbanjile wulu kavik moleve wulu ava wutve, a? Wun kavik tonma, ‘Katik mfot givale balañjun yakai yakai wutvale kape valambeve mindim, pindaj katik mindimin mfotile yakamitka mulavalı vanj mindim toneve. ¹¹ Gasak Wakinin paveve. Nen anafak vanj wuleve.’”

¹² De, kavila gasak autun junjaveve Jisasilin kavila apikamule wulu bikik safumbatik mandive sivileve. Kapekandi valan Jisas wuwi mfovanga junjaveve, kape mfakunguñove balañju valaiveve. Kapekandi valambe ɻimeve.

*Valan Jisas kombiiyeye takis Sisatik masivapati
(Matyu 22.15-22 na Luk 20.20-26)*

¹³ De, kavila gasak wakundun Jisasitik yila Farisitile* autundi yila Herotkik* autu apisukuve ga ɻimeve Jisas apipilaivança pave, kape

wokok safutuk yila wulu mandive sivitvanja pave.*¹⁴ De, valan wunutuk njime sivileve, "Watpalan, ñen kavik jujava, din balañjik anafak. Din balañju wofop miñakavik fofonomba. Din yetiktik yakatik ka gavi. Din yetiktik anafak ka gavi. Din balañju wofop miliwa. Kape din Gotkik wulu vanju mfititiwi sivitva. Gotin Masiveve Gonguanjimali Fulakin* galavala amban Sisa galavale Romile juwutkasaktik takis masapala, kayi, a? Masapati, kaviati?"

¹⁵ Kape Jisasilin bikik matikambaiyikeve wulu wule gaveve, "Ben aipandi njunu muwi? Naikik va tonmangale moni malajmi, njin wulapa." ¹⁶ De, malajevendi wun vala kombiiyeve, "Katik makindi katik wunjın nanikik?"

De, valan wunutuk galaveve, "Sisakik."

¹⁷ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Sisakik lua wovenetik masive, Sisaritik. Miñakavik Gotkik lua wovenetik masive, Gotok."

Kape, de, valan wokok manzik biiyevekandi pikiliyeve.

Satyusitile balañjun

singin singin kambewale wulu Jisasitik kombiiyeve

(Matyu 22.23-33 na Luk 20.27-40)

¹⁸ Satyusitile balañjun galaveve siñginmale balañjun yika ka kambekapayi. De, yila Satyusitile balañjun Jisasitik yiñimevekandi kavik kombiiyeve, ¹⁹ "Watpalan, Mosesilin* buk kumbanjik anañ anañ ambakik wuñgasutuk kavik moleve, yetik balañjikin siñginmanga pave, kapekandi wokok me kavik valambe siñginma, kape faktia miñakik, wokok wufakalin katik me yika yivapa wokok wungiakik faktia malajmanga katik mendi.[†] ²⁰ De, ñaikik avitkik 7 fu toneve. Katik balisikik fakin me yiveve. Kape faktia miñakik me valambe siñgineve. ²¹ De, wokok gambañ mfovale wufakalin katik me yiveve, kape wun katik me faktia miñakik yika valambe siñgineve. Kape alilangikin miñakavik paveve wakan, wun. ²² De, vala 7 wofopin miñakavik paveve, katik me faktia miñakik valambe siñginmisakave. Kape pindan katik melin wakan siñgineve. ²³ Balañju kambewisakile vandi, kavila 7 balañjun kambewakandi, katik me nan yivapa? Valan 7 autun wofopin yiveve me katik."

²⁴ De, Jisasilin valatik kavik sivileve, "Ben Gotkik buk kumbanjile wulu mamañgova. Miñakavik ben Gotkik pitik mamañgovakandi yakai yakai sivitva. ²⁵ Siñginmale balañjun kambewale vandi, valan yika meandu ka yivapayi, meandun malata ka yivapayi. Valan wunambinile luasamban sululungo miñakavik tonapa.

²⁶ Kape katik siñginmale balañjun kambewale wulu, sivilapa, njin. Ben katik sa muñ wuñmale minile wulu Mosesilin moleve buk kumbanjik ava wuleka? Gotin kaukatik Mosesitik kavik galaveve, 'Njin Aprahamkik Got, njin Aisikik Got, njin Jekopkik Got.'[‡] ²⁷ Wun

* **12:13** Kavila Farisitile autun kavila Herotkik autu towok gilipeve. Miyakavik kavila Herotkik autun kavila Farisitile autu towok gilipeve. Kape vala wofopin Jisas gilipeve, towok van. Kapekandi valan mfakungumi yila wulu wunutuk muwi kombiiyeve. Kavik juñaveve, wun Sisatik masivapa galavalen, kavila Farisitile autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. Kape Sisatik masivandu galavalen kavila Herotkik autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. † **12:19** Bikik fulakin kavik toneve, wungiakik valambe siñginmandi wufakalin wokok me yiva. Wokok wungiakik faktia mfasalavapa. Kavila faktian wokok wuñgiakik limbanjik tonapa. ‡ **12:26** Aprahamdi Aisiki Jekopin Jutatile balañjukok anañ anañ toneve wuñgasu.

sinqinmale balañjukok Got gaveka. Wun watik tonmale balañjukok. Ben towok mamañgova.”

*Jisasilin Gotin Masiveve Goñguajmali Wulu
ala wulu gasak wulu galaveve
(Matyu 22.34-40 na Luk 10.25-28)*

²⁸ Yetik Gotkik Wulu Kumbanjñe Balañjikin* njime biiyeve valan sivit piyyeve wulu. Wun biiyeve Jisasilin waiñgeve sivileve, kapekandi kavik kombiiyeve, “Gotin Masiveve Gonguajmali Wulu* wofopile, ala wulun tonma gasak vanj?”

²⁹ De, Jisasilin kavik galaveve, “Katik gasak wulu vanjın kavik tonma, ‘Israeltile balañju, ben biiye! Ambikik Gasak Wakinin, Got, wun wusuak ñaikik Gasak Wakin tonma. ³⁰ Din dakik Gasak Wakin, Got towok miliwi, dakik kumbanj wofopti, dakik sulak wofopti, dakik juñjunjama wofopti, dakik pitik wofopti.’ ³¹ Katik yetik gasak vanj Gotin Masiveve Gonguajmali Fulakin kavik tonma, ‘Anjila anjila balañju wofop miliwi din daven miliwale dañdi.’ Kavila wulu alawiñiñ busuak ñaikik tonma gasak vanj.”

³² Katik Gotkik Wulu Kumbanjñe Balañjikin kavik galaveve, “Wulu vanju, Watpalan. Din waiñgeve galava, Got, wun wusuak ñaikik tonma. Yetikin miyakik. ³³ Wunu towok miliwale fulak, dakik kumbanj wofopti, dakik juñjunjama wofopti, dakik pitik wofopti, kape miñakavik anjila anjila balañju wofop miliwale fulak din davene miliwale dañdi, kavila wulun yila wulu wofop matikakaliwa. Jakali malañmi minik wofop apikuwakandi kukuñme masivandi yila wunutuk masivançapale lua, kavila wunutuk masivale wulu wofopin gasak gaveka.”§

³⁴ De, Jisasilin wokok wulu waiñgeve biiyevekandi galaveve wunutuk, “Din vevekave njima Got lolomik tonmanja.” De, yila balañjun Jisasilin wulu kombiiyulu veven junjaveve.

*Jisasilin yila Gotkik Balañju
Yika Yivançgapale Balañjikik wulu galaveve
(Matyu 22.41-46 na Luk 20.41-44)*

³⁵ Jisasilin Gasak Wam* mfawuñove pumbumik tonme mfititiwi sivileve. Wokok yila wulu kavik galaveve, “Gotkik Wulu Kumbanjikik Balañjun* aipandi galava Krais, katik Gotkik Balañju Yika Yivançgapale Balañjikin, wun Devitkik* afun tonapa? ³⁶ Gotkik Sulakin Devitkik* juñjunjama masive ga galaveve, kavik, ‘Gasak Wakinin ñaikik Gasak Wakintik sivileve, ‘Ñakik mamataj kilikik yisiwi. Dutuk yakai yakai pavale balañju dakik gaminji lojomik ga tonmanja njin.’, ”*

³⁷ Jisasilin Devitkik anañ anañ galaveve wulu sivilevekandi kavik yika sivileve, “Devitin katik avit Gasak Wakin galava. Kape wokok afun avik tonma, yika?” De, kavila makolokeve balañju wusandanjin Jisasikik manjik biiyanja milikeve.

§ **12:33** Gotin Anañ Masiveve Gonguajmali Fulakin kavik toneve, yila jakali maljmi yetik mambatik mandiveve mindi apikuwi ga wuñmanja. Yila lua miyakavik. Valan kavik paveve Gotik kukuñmanja. Kavila wulu wulanja Wok Pris wulumfu. * **12:36** Katik wulu kavik tonma, Gotin vala yakai yakai vanj ga tonapa.

Jisasilin valatik mfittitiwi galaveve Gotkik Wulu Kumbanggikik Balañjun yakatik fulak paveve

(Matyu 23.1-36 na Luk 11.37-54 na 20.45-47)

³⁸ Jisasilin valatik mfittitiwi kavik galaveve, “Ben waingeve kavila Gotkik Wulu Kumbanggikik Balañju*. Valan bikik papaikasak watañu kiliwakandi mfanatik makanjima, yila balañjun vala ga akitvanja.

³⁹ Valan wakundukok tikumutuk yisiwaŋga towok miliwa Sa Wamile. Miňakavik balañju makolowale jeňjek jivanja pava, valan gasak autukok anafak mitik yisiwaŋga miliwa. ⁴⁰ Valan dikiak meandukok mftutile lua malaj malaj jivakandi wulu wusandaj mumuk kukuňma. Gotin bikik safumbatik gasak wulu vanju mandive yakai yakai vanj papa.”

*Dikiak melin moni Gotik masiveve
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ De, yivit Jisasilin moni masiveve mit balaŋgongo jitve yisiwi toneve. Wun wulevekatik yila balañjun mfakunjumi moni masiveve. Moni gasakamanaj tonmale balañjun gasakamanaj moni suwove. ⁴² De, yetik samban dikiak melin njime suwove alawiň sa moni. Kavila alawiň mfakuňjovendi ambikik ɳaikik sa maniliŋgo toneve.

⁴³ De, Jisasilin wokok gunjgunda ga yinjime galaveve, “Nin wulu vanju betik sivitva, katik samban dikiak melin masivale monin anjala gasakamanaj moni masivale balañjukok moni matikakaliwa. ⁴⁴ Valan gasakamanaj monitile yila suwa, kape wun sambanma tonma. Wun wokok jeňjek wusuwangapale moni wofop masiva.”

13

*Jisasilin galaveve yila balañjun
Gasak Wam piliŋmi diwi yukowapa*

(Matyu 24.1-2 na Luk 21.5-6)

¹ De, Jisasilin Gasak Wam* mfawoŋove pumbumi salave njimevekatik wokok yetik gungunin wunutuk sivileve, “Watpalan, wutve. Kavila mfot givale mindimun mulavalı vanj. Kavila mftun mulavalı vanj.”*

² De, Jisasilin wunutuk galaveve, “Din kavila sosowe mftu wutvala? Nin wulu vanju sivitva, yetik mindimin yetik mindimik ka tonapayi. Yila balañjun wofop apifungaimapa.”

*Jisasilin galaveve
yila yaka wulu wusandaj apisalavapa*

(Matyu 24.3-14 na Luk 21.7-19)

³ De, Jisasilin wokok gunjgundandi Oliv galavale lamik njimeve. Njimevekandi wun wusuak yisi toneve, katik Gasak Wam yakatile kambilim anjindanjik. De, Pitandi Jemsindi Jonindi Andrulun, valan ɳaikik wunutuk yinjime kavik kombiiyeve, ⁴ “Din ñetik galave, ata vandi kavila wulu salave njimama? Kavila wulu wofopin yinjimangapale vandi, ñen gitik we wulapa ga juŋavaŋgapale wan-defaka?”

* **13:1** Bikik Gasak Wamin mundumundi giveve mftot. Bikik mftun wusandaj kavik giveve.

5 De, Jisasilin valatik galaveve, "Ben waingeve. Yila balañjun be muwapa, kape biiyandu. ⁶ Balañju gasakamananjin ḥakik wuñdi yinjì yinjì galavapa, 'Nunu katik balañjik.' De, yila balañju wusandanjin biiyapa bikik muwale wulu.

7 Ben min ḥiliwale sawavi biiyapa, yila vevekatile, yila ganaingatile, kape bikik kumbangin kambewandu. Kavila wulun yinjimama, kape katik pindanjiile ḥakik valin kaiyimfutuk. ⁸ Yetik balañjile balañjun yetik balañjile balañjundi min ḥiliwapandi yetik juwutkasakik lomin yetik juwutkasakik lomdi min ḥiliwapa. Mandikin ḥimama mitatik. Yila mitan jeñjek biñapa. Kavila wulun fofop fopile melin fak matilapitvileliañgo tonapa."

9 Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben waingeve. Valan bikik safumbatik yila wulu mandive sivilapa bikik gasak wakundutuk. Valan be paiyapa bikik Sa Wumbi* kumbangitik. Ben bikik gasak wakundukok gasakti juwutkasakik makitiik sambilapa, ḥakik ḥin pavale wulu sivitvanja valatik. ¹⁰ Kape wandefaka ḥakik balañjun ḥakik wulu anafu mita mitatile balañju wofoptik sivilapa. ¹¹ Kape, de, kavila valan be wuwi kotik malañmale vandi, ben bikik sivitvanjapale wulu veven junjavandu. Gotin yila wulu masapa betik. Ben katik wun masivale wulu sivitvumfu. Ben bisuak ka sivilapayi. Gotkik Sulakin* beti sivilapa.

12 Wungiakin wokok wufaka masivapa, yila balañjutuk ga matve ga siñginmañga. Yetik wañin wokok fak miñakavik. Yila fun bikik womendi wañ masivapa yila balañjutuk ga matve ga siñginmañga. ¹³ Yila balañju wofopin bikik ḥunu miñiwale fulak wulapa, kapekandi valan be towok gilipapa. Kape yila dítikpat kumbangikik balañjun apinñigilipe ḥunu vañjenmale, kapekandi ḥunu ka valambapayi, ḥin kavila balañju yivapa."

*Yila yaka wulu apisalavapa
(Matyu 24.15-28 na Luk 21.20-24)*

14 Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben wutvakandi yetik yakai yakai vañ kakambale wosen yetik kakambale anafak luakik mitik tonmiñgi ben kasik wulu wutvale balañjun waingeve junjave, Jutatik tonmale balañjun, ben lambitik mitvumfu. ¹⁵ Yila mfot wunambini† yisi tonmale balañjun, valan mfot kumbaj bindefaka bumbe lovandu, lua yivanja. ¹⁶ Yetik mitik tonmale balañjikin wokok mfotok yika ḥimandu, wokok yetik watanj yivanja. ¹⁷ Fawandu tonmale meandundi fakliatik milu ga jivale meandun yakai yakai tonapa katik vandi. ¹⁸ Ben Got kukuñme, katik wulun malin dimbare alolowale giñatundi yinjimandu.‡

19 Kavila valundi balañjun yakai yakai vañ tonapa. Kavila ḥin galavale yaka valun anañ Gotin lua wofop pavevendi pindanjiile yaka valu wofop matikakalekapa. Kavila valu pindan balañjun yika miñakavik yakai yakai vañ ka tonapayi. ²⁰ De, Gotin kavila valu kakaika ga tonmalen balañjun wofopin siñginapa, kape Wun wokok wukuanjeve balañju balambanmakandi kavila valu patka ga tonapa.

† 13:15 Bikik mitin malin foivale mit gaveki, kapekandi bikik mfutun yetik luapakingo tonmale niñsem mfot wunambiñk toneve. ‡ 13:18 Bikik mitin ḥaikik yia ḥaikik yia malin dimbare alolowale giñatu toneve. Kavila giñatun Septemba kambekevendi Mas valambeve.

²¹ Yila balañjun betik sivitvingi, ‘Krais* kasik,’ ben biiyandu. Valan sivitvingi ‘Wun anjatik’ ben biiyandu. ²² Yila muwale balañjun yinjime muwi galavapa kavik, ‘Nunu Krais.’ Yilan muwi galavapa, ‘Nunu yetik Gotkik manjgik malanjmi sivitvale balañjik.’ Valan yila gasak pitikie wulu papa, danji danjindi. Kape valan balawalen, valan Gotin wukuanjeve balañju muwapa. ²³ Kape ben waingeve! Njin fofop kavila pindan pavapile wulu wofop galava.”

*Balañjikik Fakin yika yinjimama
(Matyu 24.29-31 na Luk 21.25-28)*

²⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila yakai yakai valu balawakandi, kavila pindan valundi valin wukaningo tonapandi gjnjatin ka apakowapayi. ²⁵ Katik vandi juñjanjan fiingga valambe kumuwapa, kape yila fiingatille gasak pitikie luan pipiwapa wakan. ²⁶ De, kavik pavindi valan wulapa, Balañjikik Fakin* yinjimama yangimdi. Wun gasak pasalakasak pitikti gasak valingo apikowi yinjimama. ²⁷ Yinjimakandi wun wokok Gotkik luasamban sulu apisukuvapa wokok wukuanjeve balañju wofop yivanja mita mitatile. Yetik mit ka valambapayi.”

*Fik galavale muñ apikamule sivileve wulu juñjave
(Matyu 24.32-35 na Luk 21.29-33)*

²⁸ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben fik galavale muñ wutve, wokok mfititiwale wulu biiye. Wokok gun mañambikik kapekandi fofowa, de, ben juñjave vanñevalin kiva. ²⁹ Miñakavik, ben njin anañ galavale wulu atavandi wutvalen juñjamfu, Balañjikik Fakin* vevekatik tonma. Wun mfotok lovangapale mai vanjgikik tonma.

³⁰ Njin wulu vanju betik sivitva, kamfu tonmale balañjun kasik njin galavale wulu yinjimañgapale vandi, valan yilan wandefaka ka sinjginapayi. ³¹ Fiingandi mañjikalin yetik vandi ka tonapayi, kape ñaikik wulun towok tonñimama.”

*Goton wun wusuak ñaikik juñjave kavila wulukok va
(Matyu 24.36-44)*

³² Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila wulun yinjimañgapale va balañjun wofopin akoñma. Watvit yinjimamat, mfunum yinjimamat wukan yinjimamat. Miñakavik akoñma, balañjun wofopin. Gotkik luasamban sulun miñakavik akoñma. Gotkik fakin wakan miñakavik akoñma. Got Wañin woven wusuak ñaikik katik va juñjave.

³³ Kape ben waingeve! Jinjit tonme! Ben akoñma, mivandi yinjimama. ³⁴ Wun kavikingo tonma. Yetik avitin wokok mfot valambangga juñjaveve, kapekandi wokok luasamban balañju ga yinjimevekandi galaveve valan ñaikik ñaikik yila wulu pavanga. Wun katik mfotok lovangapale mai wasalomale balañjiklik wasalomí tonmañga galaveve. ³⁵ Miyakavik ben wasalomí! Ben akoñma, mfot wañin mivandi yinjimama, mfunumi, wukaniti, moañin galavale paleti, watvititi. ³⁶ Wun afindafında yinjime du ñembakatik ñime

§ 13:28 Bikik muja ñaikik ñaikik yia daña wofop amu amu biliñeve, bikik alolowale gjnjatundi. Pindan, vanñevalin yikik kivanja pave, de, pambi yika takevekandi fofokeve.

wutvalen, katik yakatik. ³⁷ Betik sivitvale mañgik miñakavik ɻin balañju wofoptik sivitva, wasalom!"

14

*Wakundun Jisas ga siŋginmaŋga juŋaveve
(Matyu 26.1-5 na Luk 22.1-2 na Jon 11.45-53)*

¹ De, katik gasak gonguan̄mali jeñjek jivale valun luañjek tonapa. Fofop tonmale valin kavik toneve, Jutatile balañjun yila sipsip fu jiveve, Gotin vala anañ Makatve Ga Toneve Vandi* ga junjavaŋgapale. Yetik jeñjekin kavik toneve, valan yis miñakik breta jiveve.

De, katik gonguan̄mali jeñjek jivali valin luañjek tonapa kamfu vandi aŋgin takeve wulu sivit piyyeve, kavila Gotkik Gasak Wamile Gasak Wakundundi* kavila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun*. Valan Jisas fombe wuwi matve ga siŋginmaŋga juŋaveve. ² Kape valan kavik galaveve, "Jeñjek jivale mfa kumbaŋni pavandu. Yila balañjun min ɻiliwandu."

*Yetik melin anafak kosembiye maŋjam Jisasikik fopik mfafilekove
(Matyu 26.6-13 na Jon 12.1-8)*

³ De, Jisasilin Betani watikile mfotok ɻime loveve. Saimon, andivili mumuingali safuye avitkik mfotok love yisiwove mambatik. De, yetik melin anafak mindim* avimbilim malañmi ɻime loveve. Katik avimbilim kumbaŋik anafak kosembiye maŋjam suwove, gasak monikik. De, katik melin avimbilimkik fop mativakevekandi anafak kosembiye maŋjam mfafilekeve Jisasikik fopik.

⁴ Kape yila balañjun bikik kumbaŋgin akalakevekandi fom sivileve. Valan kavik sivileve, "Wun gitik paŋga pave yataŋgin mfilewi katik maŋjam? ⁵ Wun katik maŋjam monitik masivalen wun 300 valu tonapale moni yivapa, yataŋgin tonmale mia balañjutuk masivanja."

⁶ Kape Jisasilin galaveve, "Wunu ga tonme! Ben gitik paŋga sivitva wunutuk? Wun ɻunutuk anafak pava. ⁷ Yataŋgin tonmale mia balañjun bendi valu valu tonapa. Ben ativandi kavila anafak pavanya pavalen, pamfu. Kape ɻin bendi valu valu ka tonapayi. ⁸ Katik melin wun pavapale we, de, wun pavale. Wun kasik maŋjam ɻunutuk mfafalewale ɻakik safu bambave guamik ɻiman̄gapale. ⁹ ɻin wulu vaŋu betik sivitva. Valan ɻimale mañjikalitik valan wulu anafu sivilimapa, katik melin pavale wulu wokok sivilapa wunu ga juŋa ɻiman̄ga."

*Jutasilin Jisas wokok mamatutuk
masivanja galaveve
(Matyu 26.14-16 na Luk 22.3-6)*

¹⁰ Kavila 12 gungunda kumbaŋik yetikin toneve. Wokok wuŋ Jutas Iskariot. Wun kavila Gasak Wamile Gasak Wakundutuk* ɻime galaveve Jisas valatik kindiŋmi suwanja. ¹¹ Valan wokok wulu biiyevekandi vavalakeve. Kapekandi yila moni wunutuk masivanja galaveve. Kape, de, wun kindiŋmi suwan̄gapale wulu juŋambii juŋambiiyeve.

* ^{14:3} Katik mindimin Alapasta galavale mindim.

*Jisasilin wokok gunjundandi
goñguajmali jeñjek jiveve*

(Matyu 26.17-25 na Luk 22.7-14 na 22.21-23 na Jon 13.21-30)

¹² De, katik Yis Miñakik Bret Jivançgapale Goñguajmali Jeñjekik* fopile valin kamfu. Katik Got kukuñmañgapale yetik sipsip fakik biñpat matipitiwançgapale vandi, Jisasikik gunjundan wunutuk kavik galaveve, “Nen atikatik njimama jeñjekik lua waingeve mandivanja yivit katik Makatve Ga Tonmale Vakik* jeñjek jivançgapale.”

¹³ De, Jisasilin gunjunda alawiñ apisukuve kavik galaveve, “Gia watikik dalanjime apisalave. Apisalavandi yetik manjame kuluwali afufulivi malañmale avitín njimama betik. Wunu vañjenme njimumfu. ¹⁴ Wun ñaikik mfotok lovapa. De, ben katik mfot wañtik kavik galavumfu, ‘Watpalanjin kavik kombiiya, ‘Ñakik mitin atik, kasik mfotile, katik Makatve Ga Tonmale Vakik jeñjek jivançgapale mit. Nín ñakik gunjundandi katik jeñjek jivapa.’” ¹⁵ De, wun betik akakalayapa yetik gasak wunambink tonmale mit. Katik mitik luan bambave tonma. De, ben lovumfu jeñjek pavango.”

¹⁶ De, kavila gunjundan njime gia watikik apisalaveve. Valan wokok sivitvale wulu miñakavik wuleve. Kapekandi katik Makatve Ga Tonmale Vakik lua paveve.

¹⁷ De, valin mfatindimevendi Jisasilin wokok 12 gunjundandi yinjimeve. ¹⁸ Valan jeñjek jive yisiwi tonevekatik Jisasilin kavik galaveve, “Nín betik wulu vanju galava, katik bikik giñganile balañjikin njunundi wakan jeñjek jiva. Wun njunu kindijimi suwapa mamatutuk kiliatik.”

¹⁹ Valan kavik biiyevekandi bikik kumbañgi gikilikeve. Kapekandi valan ñaikik ñaikikin wunu kombiiyeve, “Dín njunu galavala?”

²⁰ Wun valatik kavik galaveve, “Wun bikik 12 gunjundakik giñganile yetikin. Wun njunundi wakan bret angratik kukuwi jiva. ²¹ Balañjikik Fakin* Gotin anañ ga moleve wulungo miyakavik vanj siñginapa. Kape katik wunu mamatukok kiliatik kindijimi masivale balañjik, wun yakai yakai vanj tonapa. Wokok womelin wunu ka kawulevekalen, katik anafak.”

*Jisasilin bretandi wain manjam
wokok gunjundatik masiveve*

(Matyu 26.26-30 na Luk 22.7-14 na 1 Korin 11.23-25)

²² De, Jisasilin wokok gunjundandi jeñjek jivevekatik, Jisasilin ñaikik bret yiveve. Yivevekandi Gotik akitve galaveve. Galavevekandi masiveve valatik. Wun valatik kavik galaveve, “Yive jive, katik ñakik safu.” ²³ De, wun wain wombikasak yivevekandi Gotik yika akitve galavevekandi valatik masiveve. Masivevendi valan wofopin jiveve.

²⁴ Wun valatik kavik galaveve, “Katik ñakik ambala. Ñakik ambalandi Gotin wokok yila wulu sivitve timbapa. Ñakik ambala salavapa balañju wusandañ yika yivançgapale. ²⁵ Niñ wulu vanju betik galava, njin wain wombikasak yika ka jivapayi. Gotkik watikik tonmakandi, de, katik vandi njin yika anikik wain wombikasak jivapa.”

²⁶ Valan Gotkik giñ silivevekandi, salave njimeve katik Oliv galavale lamik.

*Jisasilin galaveve wokok guñgundan wunu valambapa
(Matyu 26.31-35 na Luk 22.31-34 na Jon 13.36-38)*

²⁷ Jisasilin wokok guñgundatik kavik galaveve, “Ben wofopin ḥunu mimiiliwakandi valambapa. Gotkik janda kumbañik kavila wulu tonma, ‘Nin sipsip fukok vanj malapa, kapendi sipsip fun wolokuakik mīlapa.’ ²⁸ Kape Gotin ḥunu yika ga kambekuakakandi, ḥin ḥandefaka ḥimama, Galilitik.”

²⁹ Kape Pitalin wunutuk kavik galaveve, “Valan wofopin du mimiiliwi valambalen, ḥin kayi vanj! Ka valambapayi!”

³⁰ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Nin wulu vanju dutuk galava, kamfu wukan moañin alawiñkik manjik gañgalaka miñakik, gañgalawavi alilam din ḥunu ḥajalambapa.”

³¹ Kape Pitalin towok vanj galaveve, “Nin dundi siñginapalen, du ka ḥajalambapayi. Kayi vanj!” De, vala wofopin miñakavik galaveve.

*Jisasilin Getsemani galavale balami kukuñeve
(Matyu 26.36-46 na Luk 22.39-46)*

³² De, Jisasilin wokok guñgundandi ḥimeve Getsemani galavale mitik. ḅimevekandi wun wokok guñgundatik galaveve, “Ben yisi tonme. ḅin kukuñapa.” ³³ Wun Pitandi Jemsindi Jon yiñafak ḥimileve. De, wokok kumbañin towok veven juñavevekandi yakai yakai juñaveve. ³⁴ Wun valatik galaveve, “Nakik kumbañin yefop yefop juñava towok kalikviyi kapekandi siñginmañga pava. Ben kaikatik mandiwı.” ³⁵ De, wun yiñafak ḅimevekandi amandepewi fohti mañjikatik mandive kukuñeve. Wun kavik kukuñeve, “Din balawalen, kavila wulu ḥunutuk ga yinjimandu.” ³⁶ Wun kavik galaveve, “Apa,† Wawa. Din wulu wulu wofop pavançale din pava. Kasik ḥunutile wombikasak yive.‡ Kape ḅakik juñjuñamandi pavandu. Din papandanji pave.”

³⁷ Kukuñevekandi wun kavila guñgunda alilañguantik yika ḅime wuleve. Valan ḅembeve. Kapendi wun galaveve Pitatik, “Saimon, din ḅembala? Din ḅasuak ḅasuak ka mandikviliapaya?” ³⁸ Ben mandiki kukuñme. Ben yaka wulutuk kumuwandu. Kumbañin anafak wulu pavançga miliwa, kape safulun pitikin miyakik.”

³⁹ De, wun yika ḅime kukuñeve. ḅaikik dañdi kukuñeve, yika.

⁴⁰ Yika ḅimevekandi wokok guñgundan kamfu ḅembevekatik wuleve. Bikik sipalan towok vanj aluñeve. Vala matikambekevendi yatançin toneve. Valan gitik wulu sivilapa?

⁴¹ Jisasilin yika alilañgik ḅiñawa kukuñme yinjimevekandi sivileve valatik, “Ben ḅembe golañjañmala? De, balawa. Wutve. Kamfu kamfu Balañjikik Fak kindiñmi suwi masiva yaka wulu pavale balañjukok kiliatič. ⁴² Ben kambewi. Amban ḅimama. Wutve. Katik ḥunu kindiñmi suwi masivançgapale balañjikin anañ yinjimale.”

*Jutasilin Jisas wunu gilipeve wakundutuk masiveve
(Matyu 26.47-56 na Luk 22.47-53 na Jon 18.3-12)*

⁴³ De, kepat. Wun kamfu sivilevekatik, Jutasilin yila autukok saiti yinjimeve. Jutasilin Jisasičik 12 guñgundatile yetik avit. Katik sasin kavik tonma, yila Gasak Wamile Gasak Wakundutile* autundi

† **14:36** Valan bikik balañdi Wawa galavale wulu. ‡ **14:36** Apikamule wulu katik.

yila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjutile* autundi yila avitkasutile autun. Kavila autun tuañpindandi munfunja mfoveve kiliatik.⁴⁴ Katik valatik Jisas kindinmi suwangapale avitin, wun kavila aututuk anañ kavik galaveve, "Ben wunu kavik wulumfu. Njin yetik balañjik tafolonj jusuiviliapa. Wun katik avit. Ben wunu wuwi mfove waingeve malançimfu."

⁴⁵ De, yinjimeve, kepat wun Jisasitik njime galaveve, "Watpalañ." Galavevekandi tafolonj jusuivileve. ⁴⁶ Kape, de, valan Jisas wuwi mfoveve.

⁴⁷ Kape, de, yetik Jisasindi toneve avitin wokok tuanjin yive paiyeve katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik gisamban. Gisambankik tuan matisetvileve. ⁴⁸ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben njunutuk yinjimala tuañpindandi munfunjandi? Ben fumafom balañjik wuwaleñgo njunu wuwañga pave njimala?" ⁴⁹ Valu valu njin bendi Gasak Wam mfa woñove pumbumik tonñilali, Gotkik wulu mfititiwi sivitali. Kape ben njunu ava wuwi. Kape Gotkik anañ moleve wulu ga pave." ⁵⁰ De, Jisasikik gunjundan wofopin wunu valambe mileve.

⁵¹ De, yetik milikakin Jisas vañjeneve. Wun mia watanj ñaikik kilikeve, wokok safutuk. Valan wunu wokok wuwove. ⁵² Kape wun watanj valambe miña muti mileve.

Valan Jisasikik safutuk wulu mandive sivileve

(Matyu 26.57-68 na Luk 22.54-55 na 22.63-71 na Jon 18.13-14 na 18.19-24)

⁵³ De, kavila wakundukik autun Jisas malanjeve Gasak Wamile Gasak Gia Wakintik*. Kavila yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Avitkasundi Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* wofopin wakan mfakungunjove. ⁵⁴ Kape, de, Pitalin vañjene njimeve. Ganaiñ ganaiñ njimeve, wun. Wun katik Gasak Gia Wakinkik pumbum kumbanj giveve mfotkik pumbumik loveve. Wun kavila matamatundi wakan yisiwi min pañ toneve.

⁵⁵ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi kavila mfakungunjove balañju wofopin yila wulu Jisasikik safutuk mandive ta sivit piyyeve Jisas matve ga siñginmañga pave. ⁵⁶ Autun wusandanjin muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk, kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve. ⁵⁷ De, yila sambitve muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk. Valan kavik sivileve, ⁵⁸ "Ñen kavik biyyeve wun kavik galaveve, 'Njin kasik kiliandi giveve Gasak Wam* mfa fungoñakandi valu alilam yetik yika givilia. Katik Gasak Wamin kiliandi givale wam gaveka.' " ⁵⁹ Kape valan wusa wulu wulu sivileve.

⁶⁰ Kape, de, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin, wun vala giñganik sambitve kombiiyeye, Jisasitik, "Valan dutuk mandive sivitvale wulu sivitvulu aipava?" ⁶¹ Kape Jisasilin akolet toneve. Wun yila wulu ava galave.

Kape katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin yika kombiiyeye, "Du Krais, a?"^{*} Ñen Akitvale Gotkik fakin du, a?"

§ 14:45 Bikik fulak, katik. Valan yetik balañjik wulevekandi kilik ava tuwi. Kayi. Valan tafolonj jusuivileve. * 14:61 Gotin anañ galaveve yetik balañjikin yinjimama. Wun Gotkik balañju yika yivançgapale balañjik tonapa. Valan katik balañjik Krais galava.

62 De, Jisasilin kavik galaveve, “Nunu kasik. Yetik vandi ben Balañjikik Fak Gasak Pitikie Gotkik mamataj kilikik[†] yisiwi tonmakatik wulapa. De, yika wulapa Wunambiniile yangimdi yimbumbamava.”

63 De, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinin wun woven wokok watan mfamimilevekandi[‡] galaveve, “Yila wulu wokok safutuk aipandi mandive sivitva?” 64 Ben biiyale wun wovenetik Gotongo galavala wun! Ben avik junjava? Amban avik papa?”

Valan wofopin wunu wulukok galaveve kapekandi ga siñginmañga galaveve. 65 De, yila wunutuk susupi tuleve. Yilan wokok makí folevekandi paiyevetekandi galaveve, “Din galave, du nan paiya.” De, kavila matamatun wunu yive paiyeye.

*Pitalin Jisas muwi apikoñove
(Matyu 26.69-75 na Luk 22.56-62)*

na Jon 18.15-18 na 18.25-27)

66-67 De, Pitalin pumbum kumbañik giveve mfotile pumbum kumbañik min pañ toneve. Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik* luasamban melin wunu njime wule gaveve, “Din wakan toneve, katik Nasaretile balañjik, Jisasindi.”

68 Kape Pitalin kavik galaveve, “Nunu kayi. Njin din sivitvale wulu akonjma.” De, wun salaveve pumbumile maikik manjik vevekatik njime sambitve toneve.

69 De, katik melin wunu yika wule vevekatik tonmale balañjutuk galaveve, “Kavila autukok sasile yetikin kasik.” 70 Kape Pitalin apikoñove.

De, pindaj kavila vevekatik tonmale balañjun yika wakan galaveve, “Wulu vanj, kavila autukok sasile yetik wakan, du. Din Galilitile.”

71 De, Pitalin galaveve, “Muwalen Got njunu yakai yakai pave! Gotin junjava, njin wulu vanju sivitva! Ka muwu! Njin katik balañjik akonjma ben galavale!”

72 Kavik ñajalambe kunjulinguakavevekandi, de, kepat katik moañin alawiñkik manjik galaveve. De, Pitalin jujavileve Jisasilin anañ sivileve wulu, “Kamfu wukan moañin alawiñkik manjik galaka miñakik gañgalawavi alilam din njunu ñajalambapa.” De, wun veven juñavevekandi yekeve.

15

Valan Jisas Pailatik malanjeve

(Matyu 27.1-2 na 27.11-14 na Luk 23.1-5 na Jon 18.28-38)

1 De, Jutatile balañjun yetik gasak wulu sivit piañgapale mfa toneve. Kavila mfatile balañjun kavik toneve, Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila avitkasundi Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjundi* yila gasak wakundu. De, kavila mfatile balañju wofopin watvit vanj mfakungumi Jisasikik safutuk mandivale wulu sivit piañyeve. Kapekandi Jisas kiliwi ga njime Pailatik* masiveve.

2 De, Pailatin wunu kombiiyeye, “Din Judatile balañjukok juwutkasak, a?”

[†] 14:62 Bikik fulak katik, mamataj kilikin fofonombale mit. [‡] 14:63 Bikik fulak kavik toneve, bikik kumbañgin yakakai kambekevendi valan bivene bikik watañu mfsiskeve.

Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din dasuak galava kavik.”

³ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun wulu gasakamanaj mandive sivileve wokok safutuk. ⁴ Kape, de, Pailatin wunutuk yika kavik kombiiyeve, “Din aipindi wulu ka sivitvi? Din biiya valan wulu gasakamanaj mandive sivitva, dakik safutuk.”

⁵ Kape Jisasilin yila wulu ava bala sivitve. Kapendi Pailatin ta junjaveve.

Pailatin Jisas ga siŋginmaŋga galaveve

(Matyu 27.15-26 na Luk 23.13-25 na Jon 18.38 na 19.16)

⁶ De, Pailatin* nyaikik yia nyaikik yia bikik Makatve Ga Toneve* jeňjek jiveve gonguanmali valutile yetik nyaikik vandi muñjimik lovale yetik balañjik valatik ga salaveve. Valan yetik balañjikik wuj mfapekevekandi galaveve, “Dakik weka. Katik balañjik ga salave.” Kapekandi Pailatin katik balañjik ga salaveve.

⁷ De, Barapas galavale avitín muñjim kumbanjik toneve wokok sasile yila autundi. Valan Romile gavman gilipevekandi valambanja min ta njilikeve. Wun min njiliwovekatik yila balañju matve ga siŋgineve.

⁸ De, balañjukok gumin Pailatik njime wokok anañ paveve fulak valatik pavaŋga yika galaveve. ⁹ Kape, de, Pailatin sivileve, “Katik Jutatile Balañjukok Juwutkasak ga salavapala, betik?” ¹⁰ Pailatin kavik junjaveve, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfamuñjiwi* kapekandi Jisas wunutuk malañmi masiveve.

¹¹ Kape kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfakuŋgumi toneve mfani sivileve Barapas valatik ga salavaŋga pave.

¹² De, Pailatin yika galaveve valatik, “Nin avik pavapa, katik ben Jutatile Juwutkasak galavale avitik?”

¹³ Kape valan yika towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diŋguakumfu mamatawi muñjik!”

¹⁴ De, Pailatin kombiiyeve, “Aipandi? Wun gitik yaka wulu pavandi amban wunu matvaga?”

Kape valan yikali yikali towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diŋguakumfu mamatawi muñjik!”

¹⁵ De, Pailatin bikik kumbangi ga mfiññiwiŋanja pave massiveve Barapas valatik. Kavik pavevekandi Jisas towok yakakai ga paiyevekandi matamatutuk massiveve wunu mamatawi muñjik apivitipe matve diŋguakanja pave.

Kavila matamatun Jisas maiyakeve

(Matyu 27.27-31 na Jon 19.2-3)

¹⁶ De, kavila matamatun Jisas malañeve bikik gavman mfotile pumbum kumbanjik.† Malañevekandi bikik yila matamatu wofop ga yinjimanga galaveve. ¹⁷ De, yinjimevekandi valan kavik muwi apipilaive fofonombeve, valan tiliŋ watar ga kuwove Jisasitik. Kape valan yetik yisakik wulakindi woj woŋove Juwutkasakik muwakinj ambandave Jisasikik fopik apikuwove. ¹⁸ Pavevekandi wunu maiyawí akitve galaveve, “Yakamitka avit! Jutatile Juwutkasak! Ynjinimbala?” ¹⁹ De, valan munpati fopik pai paiyeve. Yilan susupi tuleve wunutuk. Yilan vandamfufundi mandive wunu akileve. ²⁰ Maiyawí

* **15:10** Valan gasak tonmaŋga milikeve, kape yila balañjun Jisasitik gasak galaveve. † **15:16** Praetorium galavale pumbum.

balakevekandi tokoiyeve tiliŋ watan wunutile. De, wovenekik wataŋu ga kuwove yika. Ga kuwi balakevekandi malanjeve wunu mamatawi muŋik apivitipe matve diŋguakanga pave.

*Valan Jisas apivitipe matve diŋguakave
(Matyu 27.32-44 na Luk 23.26-43 na Jon 19.17-27)*

21 Yetik Sairini galavale watikile Saimon galavale balañjikin, wokok fu alawiň, Aleksandandi Lufus. Wun Jerusalemik apisalavaŋga njimeve. Apisalave njimevekatik yila matamatun wunu apisukuve ga afuſilive malanjeve Jisasikik mamatawi muŋ.

22 Valan Jisas Golkota galavale mitik malanjeve. Ambikik balaŋdi katik wuŋ, Golkota, kavik galava, “kikiak fop.” 23 Valan waindi yetik myr galavale merasin balakandaŋmi suwove manjam ta massiveve. Wun ava jive. 24 De, valan wunu apivitipe matve diŋguakave mamatawi muŋik, ga siŋginmaŋga pave. Apivitipe matve diŋguakavekandi wokok valan anaň tokiyeve wataŋu yiveve. Valan busuak satu paveve kavila wataŋu yivanja.

25 De, 9 klok watvit wunu apivitipe matve diŋguakave. 26 Valan wokok wunu ga siŋginmaŋgapale wulu kavik moleve, “Jutatile balañjukok Juwutkasak.” 27-28 De, valan fumafumu alawiň wokok apivitipe matve diŋguakave wunundi, mamataŋik yetik, aŋgataŋik yetik.

29 De, aŋgapat kaipatik njimale balañjun wutve gumon gumonme maiyakeve kavik, “Ayu, din katik Gasak Wam* pilimakandi yika valu alilaŋguanđi giviapale balañjik, 30 din daven mayilave katik mamatawi muŋ valambe bumbe!”

31 Kavila Gotkik Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbanjikik Balañjun*, valan busuak kavik galaveve, “Wun yila balañju yive sukvileve, kape wun wovene avik papa? Ka balawi. 32 Wun Krais*, Israeltile balañjukok juwutkasak tonmalen, mamatawi muŋ ga valambe bumbe, kamfu kamfu. Kavik pavalen ſen wutve yive suwapa.”

De, kavila wakan apivitipe matve diŋguakave fumafumu balañju valan wakan wunu maiyakeve.

*Jisasilin siŋgineve
(Matyu 27.45-56 na Luk 23.44-49 na Jon 19.28-30)*

33 De, valin vavanj kalakevekandi valin mfatindimeve. Mita mita wofop mfatindimeve. De, valin 3 klok tonevendi, yika apikowove.

34 De, Jisasilin 3 klok vasisakti towok joŋmi galaveve, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Ambikik balaŋgi kavila wulu kavik galava “Njakik Got, njakik Got, njunu aipandi mfalakaiva?”

35 Joŋovekandi yila vevekati sambitvale balañjun biiye kavik galaveve, “Biiye, Elaija* joŋma, wun.” 36 De, njaikikin jaŋmi njime, yetik spans wain suwove, guňi Jisasikik mamalinjik mandive ga jivanja paveve. Pavevekandi galaveve, “Jile, wutvanja. Elaijalın yinjimamati wunu sepewanja.”

37 Kape Jisasilin yika towok joŋovekandi siŋgineve.

38 De, katik Gasak Wam* kumbanjile papalai palaiyeve wataŋin wunambini jikvíki bumbeve maňjikatik. Kapekandi daŋgi alawiň.

³⁹ De, Jisas vevekati toneve matamatkasakin Jisasikik siŋgineve wulu wulevekandi, de, wun kavik galaveve, "Wulu vaŋu, wun Gotkik fak tonmale."

⁴⁰ De, yila meandun ganaŋgafak sambitve wuleve Bikik giŋganile yila alilanguanjin kavik toneve, Malia alawiñin toneve, yetik Maktala galavale watikile, yetik Jemsindi Josepkik wome. Katik yetik melin Salome galava. ⁴¹ Valan Galiliti Jisas vañjenme matikokolekeve. Valan yila meandu wusandanji Jerusalemik ɻimeve wunundi.

Valan Jisas guamik mandiveve

(Matyu 27.57-61 na Luk 23.50-55 na Jon 19.38-42)

⁴² Katik Yisi Tonimbale Valin* wulak tonapa. Kapekandi lua wofop pavangapale valin kamfu. De, valin mfatindimanya pave. ⁴³ Kavik toneve, de, Josepin, wun Arimatea galavale watikile avit. Yila balañjun juñaveve wun anafa wakin toneve. Wun jiñjit toneve balañju wofopin Got lolomik tonmale va. Kapekandi wun wokok kumbaj apitowi Pailatik* ɻimevekandi Jisas sisinjin kombiiyeve, guamik mandivanga pave.

⁴⁴ De, Pailatin kavik biiyeve Jisasilin anañ singinmale. Kapekandi wokok kumbajin kambekeve. De, matamatkasak ga yiñime kavik kombiiyeve "Jisasilin anañ singinmalea?" ⁴⁵ Pailatin matamatkasakik manjik biiyevekandi, wun Josep apisukuve ga ɻime yiveve Jisas sisinjin.

⁴⁶ Kapekandi Josepin kunjum watanj wusukeve. Wusukevekandi Jisas sisinjin sepekvilevekandi watañdi mfolevetkandi yetik yowove mindimfot guamik mandiveve. Kavik pavevekandi yetik gasak mindim kindijmi malajmi guamile manjik matikinjeve.

⁴⁷ De, Maria alawiñ, yetik Maktalatile, yetik Josepkik wome, valan katik mandiveveka wuleve.

16

Jisasilin yika kambekeve

(Matyu 28.1-8 na Luk 24.1-12 na Jon 20.1-10)

¹ De, katik Yisi Tonimbale Valin* balakevekandi, Malia alawiñin, yetikin Maktalatile, yetikin Jemsikik wome, valandi katik yetik melin Salome, kavila meandu alilanguanjin Jisas sisinjin mulumbaŋgapale anafak kosimbiye lua wusukeve.* ² Kapekandi valin tiwi balakevendi katik wisile fopile vandi† valan guamik ɻimeve. ³ Valan busuak ɻindij ɻindij sivit ɻimeve kavik "Ambo nan matikokolew guam manjik matikinjeve mindim apikindijapa?" ⁴ Katik mindimin gasak vaŋ toneve.

Sivilevekandi de, valan wuleve katik gasak mindim anañ apikindijeve. ⁵ De, valan lovevekandi guam kumbanjik wuleve milikak. Wun mamataj danik yisiwi toneve. Wokok papaikasak watanjin kiliak. Kavik wulevekandi bikik kumbangin towok kambekeve.

⁶ Katik milikakin valatik kavik galaveve, "Bikik kumbangin towok kambewandu. Ben katik Nasaletile Jisas yiñime mamfova. Wun katik

* **16:1** Valan mindim mftongo tonmale guam yowove, siŋgin mandivanga. Yila anafak kosimbiye lua siŋgin mulumbaŋgapale katik siŋgin watanji miñileve. Kavik pavevekandi guamik mandivevekandi guamile manjik gasak mindimdi matikinjeve. † **16:2** Sandendi

valan anañ apivitiye matve diñguakave avit. Kape wun miñakik. Wun anañ kambewi ñjimale. Wutve, kasik mitin kasik valan wunu mandiveve.⁷ Kape ben dalanjime. Wokok gungundatik, Pita wokotok, valatik kavik galavumfu, ‘Wun wandefaka Galilitik ñima. Ben kaukatik wulapa.’ Wun anañ betik miyakavik galaveve.”

⁸ Kape, de, kavila meandur salave mileve guami. Bikik kumbañgin kambekevekandi pipikeve. Kapekandi valan yila balañjutuk wulu ava sivitve. Towok valaiyeve.

(Makik wulun kavik balawa. Kasik pindanjile wulu yetik balañjikik.)

Maktalatile Malialin Jisas wuleve

(Matyu 28.9-10 na Jon 20.11-18)

⁹ Jisasilin katik wusile fopile vandi kambekeve, watvit vañ. Wandefaka katik Maktala galavale watikile Malialin wunu wuleve. Jisasilin anañ katik metile ⁷ sulak yakakale sañjañeve. ¹⁰ Jisasindi ñimeve balañjun banjaiviki yekevekatik Malialin valatik ñime galaveve. ¹¹ Malialin kavik galaveve, “Jisasilin yika alilekalak tonma! Nín wutva!” Kape valan ava biiye juñave.

Yila autu alawiñin Jisas wuleve masi

(Luk 24.13-35)

¹² De, pindanj yila autu alawiñin yetik watikik ñime masi ñimevekatik Jisas wuleve, kape wokok momolika waingeve ava wutve.

¹³ Valan wokok gungundatik ñime galaveve katik wulu, kape valan ava biiye.

*Jisasilin wokok gungundatik
bikik wulu pavañgapale wulu galaveve*

(Matyu 28.16-20 na Luk 24.36-49 na Jon 20.19-23)

¹⁴ Pindanj wokok ¹¹ gungundan jeñjek mfakunçgumi jivevekatik Jisasilin valatik yinjimeve. Wun vavawa mandiñinjmi sivileve, valan wulu ava biiye, bikik kumbañgin apivitiye toneve, kapekandi Jisas yika wutve galaveve balañjukok manju ava biiye. ¹⁵ De, wun valatik kavik sivileve, “Ben wofopin kasik mañjikatik wolokuakik dalançimisaka ñakik wulu anafu sivitva sivanjo. ¹⁶ Wulu yive suwi, kape mañjam bumbale balañju Gotin yika yivapa. Kape Gotik wulu yive susuka miyakik balañju Gotin vala yakai yakai papa. Vala ka yivapayi. ¹⁷ Kavila Ga Juñavañgapale Gotik Pitikie Gasak Wulu ñunu yive suwale balañjundi tonapa. Valan ñakik wunjdi yila sulak yakakale sañjañapa. Valan yila kuñgum balañdi wulu sivilapa. ¹⁸ Valan gangalin maikasu mfovapa. Valan yila gangalin mañjam jivalen, yakakale ka tonapayi. Valan bikik kilia mamalikiye balañjutuk mandivindi kavila mamalikiye balañjun anafak tonapa.”

Gotin Jisas malanjive Wunambinik

(Luk 24.50-53 na Aposel 1.9-11)

¹⁹ Jisasilin valatik wulu sivitve balakevendi Gotin wunu yive malanjiveve Hevenik. Jisasilin kaukatik Gotik mamatañ kılıçkik yisikeve. ²⁰ De, valan mita mitatik ñime Jisasikik sak sivileve. Gasak Wakinkik Sulakin wakan ñimevekandi yila Ga Juñavañgapale Gasak Pitikie Wulu paveve bikik wulundi.